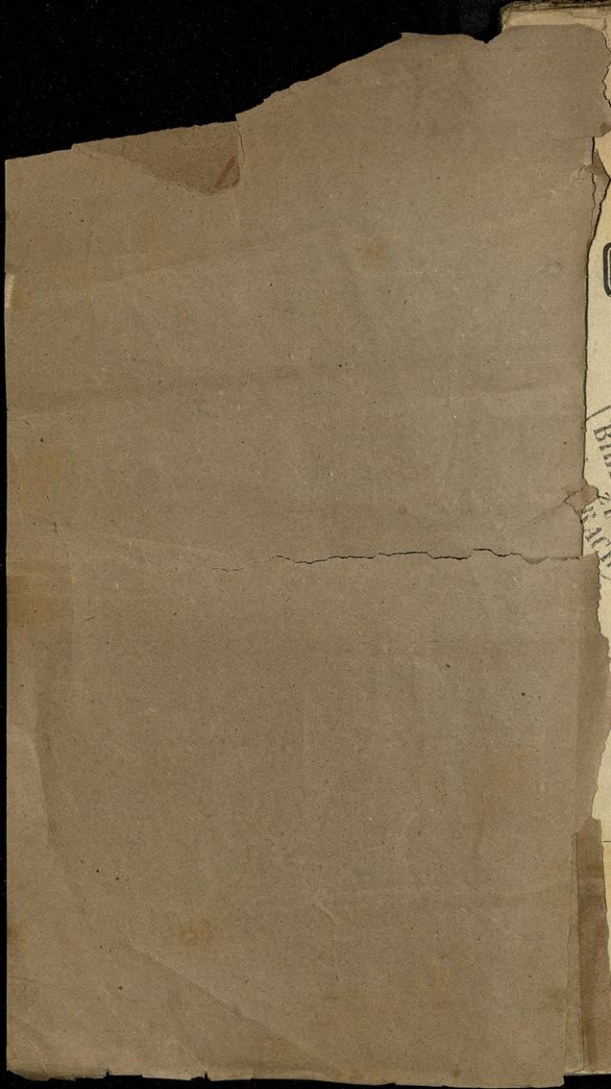

34691, VII, 21/1

Cvetina Borograjska.

POVEST.

Predejal

H. MAJAR.

Ilustrovana izdaja.

LJUBLJANA 1892.

Založil in prodaja **Anton Turk**, knjigovez.

Tiskali J. Blaznikovi nasledniki.

Spredaj imenovana povest „*Cvetina Borograjska*“ je po osnovi daleč in dobro znanega Kr. Šmida. Njegove povesti so podučivne in zabavne. S pridom jih morejo brati mladi in odrasli. Po hvaljeni vsebini se knjižica priporoča sama onim, ki so pravega mišljenja. Vsaki umeva, da je trebalo snovi dati razen domače oprave tudi primerno stališče.

Ta povest sme se prištevati najlepšim, kar jih je.
(*Koledar*“ kat. tisk. dr. 1889. str. 89.)

030051722

Obrni se na dolenjsko stran. Ustavi se na sredi med Ljubljano in Novim mestom. Tam stojé hribje: Peščenjak, Golagorica, Gradišče, Starigrad; kjer rasto gozdi: Preglje, Čarija, Trstenik, Kósica, Žabjek, Dednidol, Mleščevo; koder so posejane vasi: Peščenik, Staritrq. Dednidol, Hudo, Velika Draga, Polje, Križkavas, Novavas, Zavrtače, Pristava, Velika Loka, Mala Loka, Leskovec, Vrh, Kalce, Gornje in Spodnje Brezovo, Mlake. K. Brdo, Sela, Velika Dobrava, z 281 ogrevi, z 9 (11) cerkvicami, s 3 grajščinami, tam počiva mesto v dolini, uro dolgi, $\frac{1}{4}$ ure široki, mesto po starosti častito, po preteklosti imenito, prehodivši 4 milje ali 27 kilometrov, pa si v — Višnjigori, v mestu s šegavo pripovedko, po senci resnično, s trgom, ulico, z vodnjakom, ki lije iz železnih cevij studenčnico iz hriba Starigrad, z 80 hišami, s župno cerkvijo s. Ane, nekđaj Matere božje Loretanske, s cerkvico s. Lenarta, zdaj razvaline s. Nodburje, kamor hodijo dežja prosit dobri ljudje.

Tu imaš trojno Višnjogoro: mesto, novi grad, stari grad. Ime ti že pravi, da si misli goro, visoko, hrib, ki vršiči v višave. Mesto in grad sta v nižavi, kar se ne strinja z imenom, in to kaže, da sta iz novejšega časa. Grad, ki tiči ob veliki cesti, pod starim, v vasi Peščenik, 20 minut od mesta, njega so zidali 7 let, z gradivom iz starega, katero kamenje so na cesto valili po 2 drčah, in grad dogotovili konec prešlega stoletja (1778). V tem času je nastalo dvojno ime: Starigrad, Novigrad. Poslednji ta grad ni zidan primerno, ker mu je streha toliko visoka kakor sami zidovi, 9 metrov. Na vsakem koncu predčelja raste gabrovje. Izgled odtodi je vzdigujoč; vidiš: mesto Višnjogoro, cerkev stoječo na najvišem kraju Dednidol, grad Višnja, Peščenik, Starigrad.

Najuna povest sega v davne čase, v one, ko so bila prebivališča res na visokem, na višavah. Taka je s Starim gradom sedanjim, nekdanjo staro Višnjogoro. Grad je bil postavljen na hribu, visokem, strmem, stogatem, obraščenem z borovjem, z bukovjem, smrečevjem, hraščevjem. Po mnogem borovju so klicali grad tudi Borovec. Borovca in hrasta zdaj ni, ostale sta bukva in smreka. Grad je bil sila utrjen, nepristopen. Globoki vodnjak, pozneje kapnica, zdaj je ves zasut. Naposled so vodo u grad celo vozili, iz potoka Korito,

po ozki cesti. Zidan je bil grad večinoma nepravilno. Okna so mu bila tu večja, tam manjša, in še ta ne v eni vrsti. Zidanje pa je bilo čvrsto. Rabili so lomljeni kamen, za oboke lahkič. Vse je tako, rekli bi, vzraščeno, tako skalomočno, da se raje kamen prelomi, kakor bi malta pustila. Svoje dni so bila krasna in veličastna poslopja. Od vse te stare slave in moči stoji le še 4voglati stolp, v družbi 2 dolgih in širokih in visokih zidov in nekterih nizkih ostankov. Stolp je trden kakor skala. Debel je na vznožju 2·2 metra, dolg in širok 12 m, visok 10 m, v deželi najčastitiša razvalina. Grad se je bil razvalinil že v sredi 12. stoletja (1154). Na vzhodni strani je imela gospoda krasni vrt, kateremu zdaj ni sledu. Gospodarska poslopja so bila zdolaj, tam, kjer je zdaj vas Pristava. Tudi lepo kapelo so imeli v gradu, posvečeno s. Jurju. Od 12. do 16. stoletja so bili tukaje gospodarji grofi in vitezi in različni grajščaki in plemenitaši. V onem času se je ravnala gospoda sploh vsa, ki se je odlikovala s prešernostjo, po nemškem kalupu in kopitu. Domače šege in navade in imena in časti so zamenjavali s tujimi. Tako so delali takrat gospoda, a dandanašnji posnema tujce že priprosto ljudstvo. Grajska gospoda se je pokopavala v Zatičino, kjer je stal na daleč sloveči samostan cisterčanov. Dobival je tu-

kaje svoje dni vsaki daru in pomoči, posebno kmetje; zdaj je to mnogo drugače in marsikaj narobe. V vsi deželi ni bilo družine, ki ne bi se bila spominjala zatiškega hrama božjega. Hudi časi so izgrizli tudi to bogočastno naselbino. V nekem času je nosil ta grad ime Borovec, ker je stal sredi borovja. Ime se je bilo ohranilo med ljudstvom, pisali ga pa niso, ker je bilo slovensko.

I. Cvetino vzgaja dobra mati.

Na Borovcu je živela plemenita rodovina slovenska, vitez Delibor s soprogo Dragomilo v preblaženi slogi. Delibor je bil hrabri vitez v boju, a dobrodušni človek med domačimi. Nihče bi ne bil mislil, da mu bije tako blago srce pod železnim oklopom. Bil je pravi Slovenec: sovražniku strah, podložnim svojim oče. Kranjske vojvoda je bil Deliboru veliki prijatelj, in tudi pri cesarju je bil silno čislan. Dragomila, njegova soproga, ta je bila razumna, dobrotna, bogoljubna žena, daleč na okolu pravi biser.

Delibor je bil malo doma; večidel je bil na vojski. Roparski in razbojski Turki kar niso mirovali; hoteli so zatreti vse „neverne pse“, vse džavre, to je, nas kristjane. Zapisane so turške groze in nadloge v teh krajih iz let 1528 in 1579. Na mejah Slovenske je

tekla kri neprenehoma, to krščanska, to nevervska. Kjer je bila najhujša borba, tjakaj je pošiljal zapovednik našega viteza Delibora, ki je ne enkrat Turčina preklal od temena do kobali. V takih časih je bila Dragomila sama v gradu. Ali ji je bil dolg čas? Ne. Imela je hčerko, Cvetino. To je bilo krasno dete, v vsi bližini najlepši otrok, kakor bi ga bili angelci prinesli iz nebes. Da je bila Cvetina tako dobra, to je delala njena plemenita mati, to je naravno, saj gleda otrok največ na mater, mater posnema otrok v vsem. To je vedela gospa Dragomila, zato je bila hčeri sama lepi in živi vzgled. Razkazovala je hčeri pri vsaki priložnosti stvari božje. Povedala ji je, kako neznanski dobrotnik je sonce; brez njega bi zemlja ne rodila; brez sonca bi ljudje ne imeli kruha, ne belega ne črnega, ne gospod ne siromak. Na izprehodu se je Cvetina utrudila in užejala — in tako je hotela gospa, da ji je dokazala, da je voda sicer nekaj vsakidanjega, nekaj preziranega, da je pa voda neizmerno važna, da je tudi voda preveliki dar božji. Na vrtu so rasle lepe rože. Tu so cvetele georgine lepo temno-rudeče, tam so se v vetru zibale bele lilije. „Vidiš, Cvetina“, dejala je mati, „te rože so rudeče, te pa bele. Rastejo v isti prsti, kropi jih isti dež. Odkodi imajo svojo barvo? V zemlji ni barve, ne rudeče ne bele, v zraku

tudi ne. Odkodi imajo rože barvo? Bog jim jo je dal. Bog je rekel: ti georgina cveti rudeče, ti lilija pa belo. Zato cvete lilija zmeraj belo, četudi jo usadiš v najbolj črno zemljo. Kaj takega more storiti samo Bog, ker je mogočen, ker je vsemogočen, človek pa tega ne more, ker je slab, tudi mogočni kralj ne, ker ni vsemogočen. Kar vidiš, Bog je vse naredil, in Bog je vse dobro naredil, vse lepo in koristno. Bog je ustvaril tudi drobne tičice, ki pojo tako lepo; hvalijo že Boga, ko ti še spiš. Bog ima vse rad, kar je ustvaril; tebe tudi rajši, ko vse ptičice, rajše ko vse cvetice, rajše ko lepo sonce. Tebe ima Bog silno rad, prav rad, posebno takrat, ko mene poslušáš, ko si pridna. Ata te imajo radi, a Bog te ima stokrat rajše. Ate zdaj ni doma, Bog je zmeraj pri tebi, ponoči in podnevu. Bog je tvoj Oče, tvoj dobri, predobri Oče. Zato moraš njega rada imeti; moraš poslušati, kar on pravi; na njega misliti vselej. Kader moliš, ne smeš gledati na druge reči.“

Taki nauki so kaj lepo vzgajali Cvetinino srcece. Pogosto je dejala: O ljubi Bogek, kako si lep, kako si dober, ki si vse tako lepo naredil“. Nekoč je molila Cvetina svojo večerno molitvico. Hišina pride, pa dobri Cvetinici malo ponagaja. Cvetinica pa reče: „Ljubi Bog, ne zameri, da sem zdaj malo razmišljena; počakaj malo, da hišino zaušnem,

ki me moti“. Tako je bila Cvetina bogoljubno priprosta, navajena biti zbrana.

Dragomila je dobro vedela zgodbe svetega pisma. Ko je vezla ali prela, pripovedovala je Cvetini po cele ure, tako priprosto, kakor zna le bogoljuba mati. Cvetini je pa bilo, kakor bi bila sama v rajju, kakor bi videla očake, kakor bi hodila s Izraelci po puščavi, kakor bi šla v deželo mleka in medu. Izpoznavala je Cvetina, da Bog je svet, da ljubi le dobro, da so mu prijetni le dobri otroci in dobri ljudje, na hudobnih ljudeh je pa razumevala, zakaj jih je Bog kaznoval. Najbolj je bila Cvetina vesela, ko je slišala, kako se je Kristus rodil, kako so mu angeli peli, kako ga pastirci molili, kako so prišli Modri iz najdaljnih dežel, gledajoči na zvezdo, počastit novega kralja. V duhu je gledala Cvetina otroka Jezusa, kako je stregel svoji materi Mariji, kako je slušal Jožefa, kako je bil otrok Jezus dober, tako dober, da so ga radi imeli vsi ljudje in pa Bog. Cvetina je želela, da bi bila tudi ona tako bogoljubna, tako dobrotna, tako usmiljena, kakor je bil Jezus, ki je delal samo dobro, ki je otroke blagoslavljal. Ko je pa Cvetina slišala, kaj je storil Izveličar zanjo in za vse ljudi, takrat je tudi njeno mlado srce žalovalo in trpelo s žalujočim in trpečim Gospodom, in bridke solzice so ji hitele po ličecih.

Tako je učila Dragomila svojo Cvetino izpoznavati Boga in ljubiti ga, a ljubiti tudi ljudi, dobro storiti bližnjemu, posebno pa stariše spoštovati. Na očeh je brala materi Cvetina, kaj želi. Oče so imeli radi kaj sadja na mizi. Cvetina je šla in dobila najlepših jabolk in breskev, s čimur je očeta razveselila ne malo. Plemenita gospa Dragomila ni puščala siromaka praznega od hiše; udelila mu je, kakor je sodila, da je potreben, ali kruha ali kaj toplega ali obleke ali denarja. Vse to je šlo po hčerinih rokah, naj se tudi Cvetina seznanja, kako bridko je uboštvo, izlasti nezadolženo. Nekoč dobi Cvetina cekin od očeta. Ves dan je mislila, kaj pisanega si bo kupila. Rada bi bila imela to pa to in pa še to, toda vsega se tudi za cekin ne dobi. V tem prijoka udova, imajoča kopo otročičev, ki je izgubila edino kravico po kugi. Dragomila pravi: „To je res velika nesreča za vas. Žival morate imeti, da bote mogli živeti. Toliko imam, pa ne bo dosti, treba je še enega cekina, da si kupite kravo“. Cvetina skoči po svoj cekin. — „Nate, mama, zdaj bo dosti. Jaz ne potrebujem več obleke.“ Vsa v hvali odide žena. Dragomila pa reče Cvetini: „Prav lepo je, kar si storila; to delo je več vredno ko 10.000 cekinov“.

Cvetina je rasla. V glavici so se ji vzbujale svoje misli. Če pa otrok dela, kakor

sam hoče, a ne po volji starišev, to je nepokorščina, ki zalega veliko hudega otrokom in starišem. Cvetina tudi ni bila brez svoje glavice. Mater je prosila Cvetina, da bi jo puščala tjakaje. Lepo je prosila Cvetina in jokala je. Dragomila je rada gledala, če se otrok zabavlja, to se ve, brez škode za telo in dušo; a kader je umna mati prepoznala, to ni za otroka, tedaj je izrekla ne, in pri tem je gospa Dragomila ostala, in naj je gospodičica Cvetina ihtela tako grenko, kakor bi obžalovala 7 naglavnih grehov. Gospe sami je bilo tudi hudo, kader je morala otroku odločno kaj odbiti. Gospa je bila pametna žena, ter je mislila tako: Česar se Cvetina mlada navadi, ono bo delala, kader odraste. Jaz več vem od otroka, otrok mora toraj mene slušati. Če ji zdaj puščam in popuščam, ko odraste, takrat se Cvetina zame še zmenila ne bo, in starišev ne bo spoštovala, ne bo ljubila, in če naju dveh ne bo marala, pozabila bo tudi na Boga. Potem mi bode v nejevoljo in jezo in žalost — prava šiba, ki sem si jo napravljala sama. — Od začetka je bilo Cvetini res težko; ako je Cvetina videla, da vse solze ne omeče materine zapovedi, udala se je, kakor se uda trta, kader jo vezač priveže za kolec. — Kader je rekla gospa mati: Cvetina, stori to in tako in takoj, storila je Cvetina ono isto, in kakor je bilo veleno, in

brez odloga. Dragomila pa tudi ni zapovedovala brez konca in kraja. Otrokom je treba le malo zapovedij, ali te se morajo goditi natanko. Vedno zapovedovanje in prepovedovanje otroke le draži in kvari. — Darila in kazni pri otrocih veliko premorejo, saj še pri odraslih in učenih niso brez prida. Če je Cvetina storila kaj napačnega, z materjo Cvetina ni smela na vrt. To je bilo dosti. Drugič napake ni storila, in v drugi priložnosti je pomagalo že materino resno lice.

Dragomila ni bila nikoli brez dela, pa je tudi zmeraj pazila, da tudi Cvetina ni bila nikoli brez opravka. Otrok res ne more dosti narediti, pa delo koristi otroku. Delo ga varuje pohajkovanja in dolgega časa, in nazadnje otrok rad dela, in brez dela nikoder ne postopa. — Cvetina je znala lepo plesti in veziti in presti. Iz domačega blaga, vsega doma pridelanega, napravila si je bila Cvetina sama vso obleko, in tega se je bolj veselila, kakor če bi jo bila drago kupila v mestu.

Dragomila tudi kuhinje ni puščala zgolj poslom. Tu je bilo vse čedno in snažno, čisto in svetlo. Kader je imela gospa opraviti v kuhinji, tedaj je imela opraviti i Cvetina, če ne drugega, je pa grah izpihavala ali fižol izbirala. — Največ je bila gospa na grajskem vrtu; tu je kopala in presajala in zalivala. Tako gibanje je silno koristno telesnemu

zdravju. Cvetina je imela svoje orodje in svoje gredice, tam je sadila cvetice in gospodarske rastline. Če je posejala salate, vzrasla pa je repa, in namestu peršina korenje, to jo je izmodrilo, da je bolje pazila na semenje. Vsako jutro si jo videl, kako pleve in rahlja in prevezuje. Nekoč je bila skuhala graha, ki ga je bila sama pridelala na svoji njivici. Nobena jed ji še ni bilo šla tako v slast!

Gospa pa ni skrbela samo, da je imela Cvetina zmeraj kaj opraviti, ino vselej kaj drugega, gospa je tudi skrbela, da je imela hči tudi potrebnega razvedrila. Dvakrat ali trikrat na teden so smeli priti k Cvetini dekliči iz okolice. Ta dekletca so bila iste starosti. Cvetina jih je pogostila s sadjem, nato so delale, in potem so šle igrat. Gospa jih tudi igrajočih ni puščala izpred očíj. Slišala je, kaj se otroci pogovarjajo, in videla je, kaj otroci delajo, in mati sama jim je razkazovala, kako naj se zabavajo. Cvetina je bila tako ovarovana tujih pregreškov, in zato je bila najrajše pri materi.

Cvetina je bila zdaj ponarasla. V tej dobi se loti dekleta najrajše lišpavost in ničémurnost in dopadoželjnost, kar mlademu srcu silno škodi. Nekega dne pride na grad Borovec deželni glavar s svojo družino in drugo gospodo, obiskat prijatelja Delibora. Cvetina se je morala napraviti zdaj po stanu.

Vsaki jo je hvalil, da je dika gospodičin, ino gospodična Cvetina je rada slišala take pohvale. Ko so gospoda odešli, dejala je mati Cvetini: „Vesela si bila, ko so te s hvalo obisipali, in pa laskali se ti, a jaz nisem bila prav nič vesela. Občudovali so tvojo obleko, tvojo zlatino, tvoje bisere, po takem so priznavali šilico, zlatarja, bisernika in pa tvojo vzraslost, za katero ti nič ne moreš. Veš, Cvetina, ko bi ne imela ti nič drugega na sebi dobrega in hvale vrednega, bila bi jaz prav žalostna, bila bi nesrečna mati. Blago srce, to je prava krasota, ki ima vrednost vselej in za zmeraj“.

Cvetinina mati je bila hčeri sama lepi uзор, krasni obrazec. Dragomila je bila krotka, tihotna, prijazna, dobrotna. Bila je plemenita in visoka in bogata gospa, ali tega ni dajala drugim čutiti. O drugih ni slabo govorila, nikogar ni grajala. Cvetino je sabo jemala v grajsko kapelo, v kateri je bila slika svetega viteza Jurja. Tu sta molile za očeta, za uboge trpine slovenske, za umirajoče, za duše v vicah, ter vse priporočala božjemu varstvu. Noben učitelj bi ne bil mogel Cvetine lepše navajati na bogoljubno življenje.

Dragomila pa ni samo lepo in bogoljubno govorila in učila, tudi v dejanju je kazala, kar je v besedah povedala. Dejanska njena bogoljubnost se je videla, ko je skrbela

za bolnike, za trpeče, za sirote, za puščene otroke. Nekoč je vzbolela tam dolu v vasi Trstenik dobra grajska delavka, mlinarjeva žena, a imela je sedmero otročičev. V Višnjo-gorščini našteješ zdaj 15 mlinov; tedaj pa je bil goranji ta edini v Trsteniku; imajo ga zapisanega že od leta 1507. Manjka mu po po takem 14 let do 400. Plemenita gospa se je sama napotila iz gradu, stopila v borno kočo, tolažila bolenico, dajala ji zdravila. To pot je storila vsaki dan, toda ne sama; saboj je jemala Cvetino. Zakaj pa? zato, naj se Cvetina uči, da so na svetu še drugi ljudje, ne samo grajski, ki delajo trdo, zaslužijo malo, toliko, ali pa še ne, da izhajajo sproti. Takim revežem so bogati dolžni pomagati, ker Bog jim ni dal imeti, da bi stregli svojim strastim in svojim slastim, ampak da ga dobro obračajo, svojemu trpečemu bližnjemu na korist: to je Dragomila dobro znala, zato je tudi svojo hčer tako misliti in delati učila. Po skrbeh Dragomilinih je bila uboga delavka iz nevarnosti. Ko Dragomila obljubi pošteni družini, da bo še dalje zanjo kaj storila, jame vsa družina jokati, mati in oče z otroci vred, in na kolenih se zahvaljujejo toliki dobrot-nici. Cvetino je to silno genilo, zakaj videla je, da njeno mater imajo radi še drugi tuji ljudje, ne le ona sama, in zato je v solzah hvalila Boga, da ima tako dobro mater. Res,

Dragomila je bila izvrstna mati, zato je imela pa tudi izvrstno hčer. Po vsej deželi je slula

Cvetina s svojo priproščino, s svojo lepoto s svojo dobroto.

2. Cvetina zgubi mater.

Plemenita gospa Dragomila je nevarno vzbolela. Čutila je, da se ji okončuje življenje. Te nevarnosti tudi hčeri ni skrivala. Dejala ji je: „Ljuba moja Cvetina! Meni kar ni dobro. In očeta ni doma. Rada bi ga videla. Pošlji na mejo tja dolu jezdeca ponj. Hiti naj se vračati, oče. Ob enem pokliči duhovnega očeta Nabora iz Zatičine. Ta gospod me je krstil, bil mi je duševni ravnatelj ves čas, ta me povede pred stvarnika.“ Dragomila se je vse življenje pripravljala za večni prestop, ker je vedela, čemu je na svetu.

Zatičina je nastala še ob času svojega začetnika s. Bernarda. V ravnici je pod visoko goro. Pred samostanom so bila lepo obdelana polja, na poljih obraščeni holmi, dajoči prijetni hlad poletu. Kaj lepi so bili travniki, posebno travnik Muljava. Na tem so se goveda tako dobro napasla, da so gospodarji v zahvalo prinašali kruha in masla. Na vtorek pred velikonočjo dobival je vsaki od samostana po denar in dve žemlji. Samostan je storil v teh krajih veliko dobrega. Turki so ga bili večkrat oropali in požgali.

Oče Nabor pride. Ta je bil priletni mož, prijazni starina, kateremu so mnoga in težka dela glavo pobelila. Z njegovo pomočjo je opravila Dragomila svojo zadnjo pobožnost.

Cvetina ni stopila od materine postelje; najraje bi bila umrla s svojo ljubo materjo. Delibor je prišel domov tretji dan, v mraku. Zaskrbljen je bil hitel domov, ožaloščen je stopil v hišo, in ko je videl svojo obledelo soprogo, tonile so mu oči v solzah, pokalo mu je srce v glasnem ihtenju. Dragomila mu poda velo roko, pa mu pravi v medlem glasu: „Ljubi moj Delibore, in ti Cvetina, ne jokajta. To pot mora vsaki. Grem tja, kjer je bolje, vse bolje. Tam se bomo videli Delibore, tu imaš Cvetino, živi spominik od mene. Dobro ti jo izročujem, ti jo glej, da bo taka ostala Ti, Cvetina, zmeraj si bila pokorna. Poslušaj očeta, poslušaj Boga, in hudega ne delaj. Oče je v tolikih nevarnostih, moli zanj. Če ga prineso ranjenega, strezi mu, kakor bi mu jaz stregla. Blagoslavljam te, Cvetina; bodi s teboj presveta Trojica“.

Dragomila upre oči v razpelo. Čez nekaj trenutkov dene: „V tvoje roke predajem svojo dušo“. Pot jo oblije, na to vzdihne globoko, in tako premine blaga duša Dragomila.

Kaj sta čutila Cvetina pa Delibor, tega ne pravimo, ker bi ne dopovedali, kako se jima je v žalosti krčilo plemenito srce. Dragomila je bila mati tudi podložnim. Tudi ti so žalovali, kakor bi bila v njih družine smrt posegla z ledeno roko. Ne pomnijo stari ljudje, kedaj bi se bilo toliko solzilo v gradu

in okolu njega; niti v stiskah od Turkov ni bilo takega togovanja. Častitljivi oče Nabor je pokopal dragega mrliča. Na koncu žalostnega opravka izpregovori par besedij. Pogrebci so udarili v jok, v tako silno ihtenje, da duhovnika ni bilo umevati, ne slišati. Resnično, kjer vseh srce tako govori, tam ni treba hvale z besedo.

3. Cvetina oskrbljuje očeta.

Turki na slovenskih mejah so slutili da med cesarskimi levosrčnega Delibora ni. Pograbili so se s cesarskimi krvavo. Delibor je hitel na svoj domobranski opravke. Dosegel je toliko, da je sovražnika zapodil daleč od meja. V tem boju ga je Turek usekal v desnico. Z veliko rano se je vrnil na Borovec. Legel je vitez Delibor, in bal se je prisada. Cvetina mu je stregla in rano obvezavala. Roka se je boljšala, toda le počasu. Nejevoljen je sedeval Delibor pri peči, ker ni mogel sukati orožja v bran domovine, v strah janičarjem. Cvetina pa je znala očetu preganjati čmerne oblake. Preslico je uzela v roke, izpraševala ga je, kako se živi v taboru, in kaj hočejo Turki, da silijo vedno v naše dežele. Vitez je rad kaj povedal o takih rečeh. Na to mu je prinesla srebrno čašo, cesarjev dar, obsežnega zadržaja, polno zla-

tega vina, in s tem je viteza udobrovoljila, da je začel veseli pogovor. Pozimi so dnevi dolgi, če ni primernega vedrila, in če je vreme megleno; Deliboru pa so minevali dnevi kakor ure.

Vojni zapovednik je pogrešal junaške desnice Deliborove. Cesar pošlje poročilo vitezu Deliboru, naj odrine s svojimi ljudmi na vojsko. Na veliko svojo žalost Delibor tega ni mogel storiti, ker roka se mu ni bila še okrepila, da bi mogla sukati meč in kopje, pač pa skliče Delibor svoje vojake v orožje, ter jim postavi vrlega načelnika. Tretji dan je bil odločen odhodu. Nagovori jih: „Pošiljam vas v boj, v boj za naš slovenski dom. Sovražnika poznate; tisti je, ki smrtno črta vse krščene. Ne bojte se ga, junakom Bog pomaga. Grabite ga, gonite ga, bíte ga ko levi. Držite se reda, in red bo držal vas. Kmetom prizanašajte, saj so dali, kar so mogli. Bog vas bo plačal, ker se borite za bogoljubni slovenski narod, ki je Bogu posebno pri srcu.“ — „Živio!“ zagrmi korenjakov voj.

Delibor se hitro obrne, urno stopa v Grad, ker bridki spomini so mu stopili pred dušo. Ti ognjeviti mladeniči, ti čvrsti možje, sami izbrani čvrščaki, koliko jih je, ki zapuščajo svoj dom za vselej, ki bodo življenje dali! Solznih očij je gledal vitez za veselo četo, dokler mu je gozdovje ne zakrije.

Ta dan je bil Deliboru izmed najotožniših. Grajski zidovi so kakor zanémeli, utihnol je navadni vrišč, bojni tovariši so odéšli, domači kodrež nima, na koga bi lajal. Večer je mrzel. Vitez sede k ognju. Na okna bijejo kaplje. Bliska se grozno in treska, da je strah. Veter se zaganja v vrata, da klopočejo v stežajih, in vihar tuli po zraku, kakor bi se preganjali hudobni duhovi. Ubogi ljudje, ki se nimate umekniti kam pod zatišje! Delibor in Cvetina poprosita v ponižni molitvi vsemogočnega Gospoda, naj bode usmiljen ubogim stvarjem, ki jih je ustvaril iz usmiljenja. Zabliska se, trešči: trije staromogočni dobi padajo razpolovljeni od vrha do tal, preklani kakor šibice.

Cvetina se ni bala groma in treska in viharja, ker jo je bila mati učila, da se to godi po božji modrosti. Popravljala je ogenj, prinesla je mogočno kupo, podala jo očetu rekoč: „Nate, píte, a potlej povejte, kako je s tistim ogljarjem. Danes Vas je obiskal. Z njegovo hčerjo Nežiko sva si bile dobri; igrale sva skupaj“.

„Ti meniš Davorina? Davorin je vrli človek. Obiskal me je, ker ve, kako ljubo je nesrečnemu, če ima prijatelja, ki ga podpre s prijazno besedo. Tudi on je bil že v velikih stiskah. Da nima toliko srca, davno bi bil že pod zemljo. Rad sem ga imel, prav

rad. Na pomoč mi je bil v mnogih podjetjih. Tudi v vojski je bil mož, dokaj srčno se je nosil“.

Davorin je ogljaril in mlinaril. Več mu je neslo ogljarenje, ker takrat so ljudje še žrmljali, mleli doma z ročnim mlinom, žrmljami. Oglje je lahko prodaval v Višnjogoro, ker tam je bila rokodelska zadruga kovačev,*) ki so izdelovali in popravljali bojno orožje in gospodarsko orodje. Kovači so imeli dela, da ga niso vzmagovali.

Davorina si videla; viteza samega, Krutigora s Semerekovca pa še nisi videla. Ta grad je $\frac{1}{2}$ ure od todi. Čepi pod visokim hribom, a vas Dobrava višuje na gori.***) Ta me je silno sovražil. Sovraštvo se mu je zanetilo še mlademu plemčetu. Bila sva dečarca na cesarjevem dvoru. Krutigor ni bil priljubljen. Trmast je bil, nagajiv, gostorečen in debelobeseden, pa zelo je bahal. Jaz se pa nisem nikjer naprej porival; zato so me iskali in radi videli. To je bilo netivo; to je bilo, zakaj mi nikoli ni privoščil lepega očesa. Ko sva bila mladeniča, v pravi dobi stoječa, dala sva se na vojno službo, in enkrat smo imeli

*) Polegi krojaške, čevljarske, usenjarske.

***) Za današnji čas je zidava kaj nepravilna. Pred gradom stoji malehna kapela, zdaj opuščena. Svoje dni je bila kapelica v gradu, ki pa zaradi vlage in pritalnosti ni ugajala.

pokazati pred cesarjem, kako znamo držati meč in kopje. Jaz sem dobil lepi meč, s zlatim ročem, prvo darilo, Krutigor pa si je zaslužil samo srebrne ostroge, zadnjo nagrado. S tem je bil črt zapečaten. A do vrha mu je vzkipela hudoželjnost, ko mi je cesar pripel to svetinjo, pokaral pa njega: to je bilo po tisti hudi bitki pri Bihaču v Bosni, ko smo krvavo zmago skor izgubili — po njegovi neprevidnosti.“

„Davorin je bil moj podložni. Imel je svojo hišico in nekaj sveta, tam na kraju mojega zemljišča, tako da je Davorin mejašil s Krutogorovim gozdom. Krutigor, hudovoljni vitez, neprijatelj meni, ta je bil tudi slabi sosed mojemu kmetu Davorinu. V svojih hostah je gojil Krutigor mnogo divjačine. Divjad pa ne ve, kaj je mojega, kaj njegovega. Jeleni so hodili iz Krutigorovih šum na Davorinove njive, ter mu vse popasli, in mrjasci so letali na travnike njegove, razrili so mu jih, da je bila škoda na travi. Davorinu sem toraj naročil, naj postrelja vso divjačino, ki pride na moj svet, ter meni prinese, ker je moja, ako je ustreljena na mojem. Nekega večera je bilo, ko jašem z lova domov. Sonce je bilo na zatonu, in s zadnjimi svojimi žarki se je mudilo po vrhovih. Zdajci priteče žena Davorinova, žena pade na kolena, in povzdignjenih rok me prosi pomoči. Nežika je

klečala polegi matere, tudi ona je ihteča sklepalala ročice.

To me je zelo presunilo. Stopim s konja, ter velevam ženi, naj pove, kaj se je dogodilo. Stvar je bila ta. Davorinova družina je bila večerjala pred vratmi, pod drevesom, mirno in po domače, kakor navadno. Kar naenkrat se prikaže Krutigor s svojimi hlapci, ukaže prijeti Davorina, zvezati mu roke, naložiti na kolovro in odpeljati. To je naredil Krutigor zato, ker je bil Davorin, ni davno temu, jelena podrl na meji, pa še na našem, ter ga poslal sim na Borovec. Krutigor se je zagrozil, da mora hudobni tat Davorin pogibati v najhujši ječi. Obljubil sem ženi, da ji oslobodil bodem Davorina, in ko bi imel razdejati vso Krutogorščino. Brez odloga jo krenemo v stran. Hotel sem Krutogoru rop prestreči, še preden bi prispel v grad. Nekaj hlapcev pošljem jež na ogled. Naznanim jim, kje se bomo sešli, a jaz ostrognem konja proti sovražnemu gradu. Dolgo ne preteče, ko se vrnejo hlapci z novico, da Krutogor počiva pri mlinu v Jelševju, ker je tam dobiti dobro piti in dobro založiti, in da stoji pred hišo kolovra z ulovljenim Davorinom. Krutogorove smo došli in prehiteli. V bližnji šumi se porazmestimo in poskrijemo in čakamo, kedaj se bodo vračali ti grabežniki. Res se vračajo, ničesar ne slu-

teči, vsi prešerni, tja na grad, pojoči in kričoči. Gosti mrak je legel na zemljo. Ta hip se pokaže mesec izza oblaka. In ta hip blisnemo nanje iz zased. Postavijo se v bran Krutogorci. Začenjali so krepko, ali brezskrbni in nepripravljeni in vinski. kakor so bili, morali so bežati, pa hitro. Lahko bi bili viteza ujeli, pa smo mu puščali, da jo je odnesel. Po tleh je ležalo polno orožja, smrtno zadetega pa nikogar ni bilo. Davorina razvezemo, na kolovro pa denemo orožje. Rešenega ga posadimo na konja, ki je bil v praski odvrigel gospodarja in jezdimo nazaj. Davorinova žena in hči, o kako sta bile veseli, ko ugledate očeta! Pa kaj? Davorinovih nisem mogel puščati na tem kraju, ker sem se bal, in to po pravici, da se mu bode Krutogorov maščeval. Uzel sem Davorinove sim na grad, ter jim dal kot. Davorin je hodil na vojsko z menoj; odkar je bil ranjen, je ostajal doma. Da bi ne bil za nobeno delo, to ne; brez dela ga ni bilo videti. Ker je pa hotel svoj kruh zaslužiti, poiskal si je v hosti drago. To dolinico je počistil in želel v nji se naseliti prav v trstičevju. Dovolil sem mu. Postavil sem mu čedno hišico. Ledino je preoral, usevi mu dajo kruha, ostala draga je mastni pašnik za par kravic, povrhu pa tudi ogljari. Kraj je na samem, ljudij skoraj ni blizu. Saje in ogljevje sta ga

počrnila, pa Davorin hodi rad črn, da ostaja prikrit Krutigoru, in res ga ne iščejo.“

V takem pripovedovanju je ogenj ugašal in stemnilo se je. Hipoma nastane po gradu strašni ropot: Po hodnikih udarjajo trdi koraki, odmeva žvenket orožja, razlega se oglušni krič. Stopaji čvrsti se bližajo sobani, v kateri sta bila vitez Delibor in Cvetina. Delibor skoči, sega po orožju, a Cvetina zapahuje vrata. Pa kaj hoče ta zapah Cvetini? kaj hoče orožje v bolni roki Deliborovi? Hudi suvaj odtrga vrata, in noter stopi srditi vitez Krutigor, v družbi oboroženih hlapcev svojih. Bliskajočih očij, s grmečim glasom preti prehudi vitez Krutigor:

„Prišla je ura, Delibore, da ti poplačam, kakor sem dolžan in kakor zaslužiš, in da boš vedel, kolikrat si mi nasprotoval, kolikrat si me razžalil. Uklenite ga in stražite ga do odhoda! Najhujša ječa na Semerekovcu ti bo še predobro prebivališče. Tvoj grad je zdaj moj. Poberem ti vse orožje, vso dragoceno opravo, vso zlatino. Vi drugi poberite ostalino, izčistite grad do zadnjega žeblja, in na vozove in živali naložite. Sukajte se urno, ker odrinemo v treh urah“.

Tako je veleval kruti vitez, stari neprijatelj Deliboru. Zadovoljen, da je iztresel dolgoletno svojo jezo na Delibora, koraka v pivnico vitez Krutigor.

Cvetina se vrže silovitemu vitezu jokaje pred noge. Prosi ga, naj se usmili njenega očeta. Grozovitnež pa jo pahne od sebe ter ne zmeneč se zanjo, odide. Delibora so dejali v okove, in straža je stala pred vratmi.

Dolgo je bil kuhal Krutigor svoj črt Deliboru, a čakal je ugodnega trenutja. Čas, ko je celila Deliborova rana na roki desnici, ta čas si je izbral vitez Krutigor, da odduši svojo maščevitost, da ohladi svojo kipečo srdidost. Še je čakal Krutigor, da se zapotijo vojaki Deliborovi. Kar je bilo ostalo hlapcev, hočem reči, poslov v gradu, ti so bili priletni in za samo potrebo pri grajskem gospodarstvu, in zatoraj se je nadejal, da s takimi branivci bo hitro gotov, kakor je tudi res bil.

4. Cvetino odločujejo od očeta.

V sponah, v svojem gradu ujet, sedel je Delibor pri ognjišču. Cvetina je zraven stala in sedela in klečala, jokala in togovala in prosila in molila, obupno je sklepala in povzdigala roke. Bila je kakor omotjena od hudega udara. Solzno zalitih očij je pogledovala očeta. V svetlobi rudeče žerjavice ji je bilo, kakor da sanja. Po gradu se je glasil divji vrišč Krutogorovih oborožencev, grabečih, prepirajočih se, pojočih in pijočih. Izvunaj razsajoče veselje surovih Krutogorcev,

iznotraj, v sobi tihota, temota, nema žalost kakor v grobnici. Zdaj pa zdaj je globoko vzdihnila Cvetina, bolešno zaječala, potem pa je pritajeno ali bridko jokala.

Delibor, naveličan otožnega molka, izpregovori hčeri: „Ljubi otrok, ohrabri se! Pusti solze! To nič ne pomaga. Misli kaj drugega. Kar trpiva, poslal je Bog. Poljubljava roko, ki naju pokori. V božjih rokah sva, brez volje njegove se to ni zgodilo, obrnol bo vse na dobro. Kdo nama pomore? Cesarjeva milost? Ta in drugi imajo sami dosti opraviti. Doselej sem se preveč zanašal na močne zidove, na trdo železo, na svojo roko. odselej pa bodi Bog moja moč in branba... Ljuba hči! ločiti se nama bode. Vem, da bi šla raje z menoj, ali tega dopuščali ne bodo. Tolažbe té mi voščili ne bodo. Poslušaj, kaj ti porečem. Glej, da prideš vun, vun iz gradu, če ne, imeli te bodo ko najslabišo deklo. Mojih služabnikov kdo ti bode pomagal, da pobegneš. Krutigor si je vse prisvojil. Iz plemenite grajske gospodične si postala ubogo vaško dekle, ubožniša in pomilovanja vredniša od dekline kteregakoli mojih podložnih kmetov. Nimaš nič, in seboj ne poneseš nič, pa tega si ne jemlji k srcu. So še drugi zakladi, ki jih nihče ne uzame, tudi smrt ne. Bodi, kakor tvoja mati, in delaj, kakor te je navajala... Ko prideš iz gradu,

poišči ogljarja Davorina. Pošteni ta mož in poštena njegova žena, ta dva bota zate skrbela. Gledal bo sicer, da te spravi k mojim prijateljem. Akotudi se mu to ne posreči, vedi, da moreš tudi pod borno streho zadovoljno živeti, veliko zadovoljnija, ko v gradu... Dela se ne boš sramovala. Žuljave roke so vredne spoštovanja, nežne in z zlatom objete pa največkrat zaničevanja... Pa na Boga ne pozabi, ne doma ne na polju, nikjer... Ne morem ti biti čuvaj; ostajam ti pa skrbni oče, zato ti pravim: Ogiblji se ljudij in beži od njih, ki grdo govoré... Zame ne skrbi; bo že Bog: ta je dosti močan, odpreti železna vrata. Če mi je pa v ječi življenje skleniti, tolažil se bom, da zapuščam dobro in pošteno hčer... Na, tu imaš zlato verižico s kolajno, ki so mi jo pustili, ker je niso videli. Iz roke je cesarjeve. Kaj je sreča? Vidiš, zdaj nosim druge uklepe. Čuvaj jo; morda ti bo kdaj še dokazilo, da si plemenita Borograjka.

„Oh, ljubi oče! Ne govorite tako! Kako bi Vas mogla puščati? Z Vami pojdem. Prosil bom prav lepo, da me bodo pustili pri Vas“.

„Bode, kakor sem rekel. Poklekni, otrok! Bog, vsemogočni, te blagoslavljaljaj, in milost Gospoda našega bodi vedno s teboj.“

„Vse bom storila“, govori Cvetina v solzah, „kar ste mi rekli, le enega ne: ne pustim Vas, tega ne morem“.

V gradu se ponovi hruščenje Krutogorovih tovarišev. Napravljali so se odhajati. Pridejo v sobano Deliborovo. Cvetina se oklene očeta na vso moč. Oboroženec jo odtrga od viteza siloma. Delibor mora dolu na dvorišče. Dvorišče je razsvetljeno z goročimi plamenicami. Vrata grajska so odprta na široko. Krutigor je tu in vsi njegovi ljudje. Pred vozove, natlačene z Deliborovim imetjem, upregajo konje, uzete iz Deliborovih hlevov. Seboj poženo vsa goveda. Vsi so na konjih; le slavni in blagi vitez Delibor sedi na bornih kolih. Rana se še ni zacelila, in vitez se trese dežja in mraza. Uklenjenega viteza uzamejo v sredo in ukaje se pomikajo proti Seme-rekovcu.

Po hribu dolu niso hiteli. Cvetina jih doteče. Poleg očeta jezdil je Krutigor. Z glasnim jokom poklekne Cvetina med Krutigora in svojega očeta, ter prosi vzdiglih rok, da bi smela sestiti zraven očeta. Trdosrčni vitez pa se je delal, kakor je ne bi slišal. Z levo v pasu, v desni z mečem je gledal malomarno okolu. Na vznožje priševši, dene Krutigor: „Naprej!“ Jahači dregnejo konje z ostrogami, vozniki mahnejo po vlečoči živini, in četa se je hitro pomikala. V dežju in

mrazu je hitela Cvetina za njimi, dokler ji ne izginejo v gozdu.

5. Cvetina hodi k ogljarju.

Cvetina je bila redko izvunaj gradu, in še takrat nikoli sama. Hodila je bila z materjo največ in najrajše tja v Dednidol, v cerkvico *) Matere božje, kamor je vodila nekdanj sloveča „božja pot“, ali pa v ono drugo kapelo, zdaj s. Duha, **) ki je s Turškega prišla, in v spomin tega visé veje navzdol proti cerkvi, in bodičevje okolu je postala mična trava, od tedaj „Marijini lasci“ imenovana. Zdaj je ostala na samem, sredi polja, v temni noči, pod milim nebom, brez ni-

*) Ta ima zdaj precej prostorno ravnostropno ladjo, pred ladjo lopo na stebreh. Začetek ima v 15. stoletju, in zidava ji je bila gotska, kar se še dobro pozna, izlasti na oknih, zazidanih.

**) Ta kapela je 200 korakov severno od prve. Ostal je od nje samo prezbiterij. Na evangeljski strani mu je »božji grob«, 14. postaja zidanega križnega pota med to cerkvico in ono, skoro taki, kakor je oni v Stepanji vasi pod Ljubljano: četverovoglato predvežje s poluokrožno dolbino, sredi kamen, ozka stanica, iznotraj čveterovoglata, od izvunaj mnogokota. Stoji v ozki dolinici, po kateri teče malehni studenec. Zidava je bila poznogotska, šilasta okna so zazidana. Ne mašuje se, dasi je altar nov ali neposvečen. Ladja je bila pred slavolokom. Pred 15 leti si videl še stolpič nad slavolokom, in pred 10. leti krasne slike na presno po stenah in po svodu. Danes povedkarijo, da so veje uklonjene od vetra.

kogar. Kam bi stopila, ni znala. Dolgo je iskala suhega prostorčka, da bi sedla, in svita počakala, ali ni ga našla. Naposled zadene na goščavje, malo bolje ko nič. Strah je ni bilo tukaj nočiti, saj je bila prestala nocoj dosti groze in strahu. Vse misli so ji bile pri očetu, za katerim je togovala prebridko.

Svitlo je. Cvetina se izmota iz goščave. Iz daljave zagleda domači stolp borograjski, osvetljen z jutranjo zarjo. Ta pogled ji izsili novih solz, ker dom, v katerem je preživela najlepše dni, ta ji je bil zaprt, očetom dom zaprt za zmeraj.

Cvetina je hotela k ogljarju Davorinu. Ali kam pojdeš? Kje dobiš tega moža? Zanj je vedela samo toliko, kolikor je bila slišala iz očetovih ustij. Samo nekaj temnega se ji je vlačilo po pameti. Ko bi bila znala, da ga bo kdaj potrebovala, o kako bi bila poslušala očeta natanko, in izpraševala ga o Davorinu! Pa kaj češ? Človek ne ve, kedaj ga išče sreča in kje ga čaka nesreča. Dandanes se todi ni moči izgubiti, ker ima vsako drevo svojega gospodarja in vsako gospodarstvo svoje davkarstvo. Tedaj pa ni bilo še takih cest in takih potov in takih steza. Koder so zdaj selišča, nepredorna šuma je stala ondokaje, in divje živali so domovale po gostih skrivališčih. Tu zadene Cvetina na močvirje, tam na izviranjek, in čim dalje sili in rije,

tim manj ve, kje izide. Nekaj stopajev od nje jame šumeti nekaj, in pokati, kakor bi lomil suhe veje. Velik jelen se prikaže. Gleda jo s svojimi črnimi očmi, kakor bi se čudil, kaj ima ona hoditi po njegovih potih. Pomiga ji z uhali, pa se obrne, ter krene dalje skozi goščavje. Zdaj sliši Cvetina kruliti. Kaj bo to? Ozre se, pa vidi mrjasca. Neokretna in čokata žival se je bila kopala v močvirju, ter je srdito gledala Cvetino z očesci, žuga-joča ji in kažoča ji, da jo ta hip raztrga s zobmi čekani, ker jo moti pri njenem delu. Cvetina beži od nevarne zveri, beži, kar more, in zopet pribeži pod gosto vejevje, ki ji brani naprej. Cvetina posluša, če bo kaj šuma in prasketa, če ji sledi žival; ni ga bilo, žival jo je pustila. Utrujena sede Cvetina pod drevo; še posluša in posluša, a vse je tiho, vse mirno. Zave se, da se je popolno izzrla, izgubila. Nikjer pota, zgolj drevje, in med drevjem nekoliko neba, tu ali tam šop žarkov, nikjer nobenega izgleda, in sonce se je že nagibalo, in Cvetina je v stiski čim dalje veči in brez požirka in v hudi lakoti! Ali ji bo spet prenočevati v gozdu? sami? med divjimi živalimi? Vsa onemogla skoči na noge, drži se proti višavi, dospe na grič, sè ktereга je bilo moči izgledovati. Črnikasti oblaki so obrobljevali sonce, zahajočo luč. Prebridko ihteča pade Cvetina na kolena, in prosi Boga,

naj ji pomaga vunkaje, če ne je bode konec. Ta hip predre sonce oblake, še enkrat se žarno posveti. Cvetina se ozre, in tam v daljavi zagleda steber dima, sukljajočega se kvišku. Gotovo je to ogljevnica Davorinova, in on tamkaje, misli si Cvetina. Zato napne zadnje moči, ter hiti proti dimu.

Ni se motila. Bila je res ogljevnica Davorinova. Okolu nje je bila hosta prečiščena. Sedel je na posekanem hrastu. Na štoru je bila deska, dosti široka, da mu je bila miza, in na tej mizi mu je stala večerja: kruh, surovo maslo, vrč vode. V žerjavici ogljenice je pékel podzemljice. Gledal je Davorin, kako lepo zahaja sonce, in pel si je, da je odjekovalo po gozdu. Cvetina je slišala petje, ter še bolj se podvizavala.

Davorin ugleda Cvetino, kako hiti. Čudi se ne malo, kaj išče po gozdu ta deklina, v takem mraku taka gospodična. A ko jo prepozna, kar ostrmi. Poskoči, pozdravlja jo od daleč, ter ji hiti naproti. Po slovenski navadi se pristrčno rokujeta. Cvetina je prav zadovoljna z njegovo grobo in črno roko, saj je naletela na človeka dobrega.

„Bog sveti v nebesih“, dene ogljar Davorin, „kaj Vi tu, kaj Vas goni po gozdu, pa tako pozno? Gotovo ste zašli, plemenita gospodična!“ — „Bog bodi zahvaljen, da sem Vas našla! K Vam sem se bila namenila,

Vas sem iskala celi dan.“ — „Tako? k meni ste bili nakanili? Ravno pravo. Večerja Vas že čaka. Sedite na hlod, na moj mehki stol“, pravi Davorin šegavo. „Ko se pokrepite, morati Vam je takoj nazaj, ker Vaš oče bi bili v velikih skrbeh. Tu ni izgovora. Vso noč bi vitez ne zatisol očesa“. — „Oh, moj oče!“ jame Cvetina vsa v joku. „Moj oče so proč! Kaj ne veste?“ — „Hrabri vitez, blagi Vaš oče, kaj je z njimi? proč so, pravite?“ povprašuje strmeči Davorin. „O blagorodna Cvetina, povedite vendar, kaj se je zgodilo?“ — „Delibora so sinoč napali, ujeli, v železje ukovali, odpeljali tja na Semerekovec.“ — „Napali... ukovali... odpeljali...“ ponavlja si Davorin. „Kdo pa so tisti?“ — „Nahrupil je Krutigor s svojimi oboroženci na naš grad.“ — „Krutigor? Če je v tega grozoviteža oblasti, dobro ne bo. To je siloviti človek. Ta nosi pravico v pesti. Za resnico ne praša. Kar on hoče, tisto je pravo in res. Kako se je to dogodilo? Včeraj sem bil pri Vas. Vse je bilo v redu. Kako je mogel priti v grad?“.

Cvetina sede k ogljarju na hrastovo deblo, pa mu pripoveduje vse po vrsti. Davorin hitro opazi, da je Cvetina oslABLJENA od žeje in glada. Ponudi ji, kar je imel. Vse je bilo nji slastno, kakor poprej še nobena jed. Nasmehnivši se, dene ogljar: „Lakota dela vse okusno in dobro užitno. Bogati si

ne morejo dati slasti in dobrega teka, mi siromaki imamo pa oboje zastonj“. — Ko se je bila Cvetina okrepila, pripoveduje še bolj natanko. Ogljar je poslušal z odprtimi ustmi, majal z glavo, pa si obrisal debelo solzo, ker segalo mu je v srce, da je pal dobri gospod v toliko nesrečo in sramoto. — „No, gospodična“, dene Davorin, „Vaš gospod oče, naš plemeniti vitez, pali so v veliko jamo, ali ne po svojem zadolženju; Bog jim pomore iz nje. Za Vas in za Vašega očeta storim vse; gredem, kamor je, in ko bi bilo, tudi v ogenj. Nocoj bi Vam bilo predaleč do moje hiše, gospodična. Pri ogljarni, tamle, imam kočo, dosti prostorno za enega človeka, tam morete noč prebiti, saj potrebujete počitka; vidite, tam je, pod onimi tremi bukvami. Koča je skoro sama streha, pa je dobro pokrita, da ne more vanjo dež. Ležišče je od najlepšega in najbolj suhega mahu. Preproga je gosta, z mojimi rokami pletena od rogozja, bode za odejo ino vrata. Ki ima dobro vest, spi, spi ugodno, bolje ko lahkoživci v mehkih blazinah.

Ogljar vede Cvetino v kočo. Sam obsesti na štoru blizu ogljenice. Vso noč je premišljeval, kako se sreča obrača, kako sreča vara najbolj poštenega človeka, ter da je nespameten, ki se ji zaupa. Premišljeval je, kako bi bilo pomagati vitezu, ali kaj bode on proti mogočnjaku na Semerekovcu!

6. Cvetina biva v ogljarjevi hiši.

Jutro je, lepo, zlato, kakor z biseri posejano. Zdaj pride Nežika, ogljarjeva hči. Prijazno, dobrosrčno dekle je ta Nežika. Prinesla je zajutrek očetu, kosilo in večerjo, vse troje ob enem. Videla je, da oče niso nič kaj pri volji, da imajo zarudele oči. Nežika praša, kaj jim je. Oče ji mignejo, naj bo tiho, ter pokažejo na kočo. Na to ji povedo, kaj so hudobneži naredili z vitezem Deliborom. Jokalo je dobro dete, da je solza pobijala solzo.

V tem se je vzbudila Cvetina. Trdnó je bila spala vso noč, in spe je pozabila na vse bridkosti, spanec ji je prepodil vse skrbi. Ogleduje se. Vidi, kje je. Iznova ji stopi pred oči vsa slika. Izide iz kočice. Tudi na njenem licu se je lesketala rosa, a ta je bila druga od rose na travi, ta je prišla iz bridkosti v srcu. — „O, ne tako, preljuba gospodična! Solze ne pozdravljajte prijaznega jutra. Vihar, ki se je raznesel na Vašem očetu, ta bo ponehal, saj je Bog v nebesih.“

Cvetina in Nežika se pozdravite ko dobri znanki; poznate se od otročjih let. Dolgo se nista bile videle. Druga se je drugi čudila, koliko je vzrasla. Nežika ulije mleka v skledico, postavi na mizo masla in kruha ter vелеva Cvetini, naj se otešča. Cve-

tina je rada storila. Na to pravi Davorin: „Zdaj pa, gospodična, zdaj pojdite z Nežiko v hišo. Pri nas ostanite, dokler bo ljubo Bogu. Sčasoma se bodo stvari že obrnile. Kader izgotovim ogljenico, pridem za vama. Pa ne bodite tako žalostni, in pa ne jokajte; žalost in jok nič ne pomagata. Pogledjte živalice, kako skakutajo po drevesih z veje na vejo, ker jih Bog veseli. In zdaj: z Bogom!“

Nežika vodi Cvetino po gozdovju skoro celo uro. Sama gospodična bi pač ne bila prišla vunkaje tako zlahkoma, ker ni poznala bližnjic. Po dolgem stopita na kraj gozda, na čistino. Pred njima se razvija draga, pridno obdelana, s travniči in njivicami. Cvetini se je zdelo, kakor bi bila prišla iz puščave v obljubljeno deželo. V dolini je stala hiša ogljarja Davorina. Bila je storjena vsa od lesa: take so poletu hladne in pozimi tople. Streha se je izpuščala pred vratmi dobršno naprej, da je bilo postati ali posedeti ob dežju ali o vročini. Okolu so stala drevesa priletna in mlada, ki so ponujala ob svojem času: jabolk in hrušek in sliv in bréskev in orehov, tudi trte nisi pogrešal. Ne daleč je žebbral potoček, metajoč svojo srebrno vodico po belih kamičih. Vsa dolinica je bila pokrita s zeleno odejo, pisana s vsakovrstnimi cveticami. Hribovje po obeh straneh je branilo hudim vetrovom in zimskim sapam, da niso

zadrževale vzpomladi. Tam dolu, niže v jarku, dvoje krav in par koz se je paslo tamkaje. Za hišo je tičal vrt, napolnjen s zelenjadjo in koristnimi rastlinami, kakor sončnicami, s pelinom, arniko, salvijo, ki rabi domačim potrebam v hiši in kuhinji, zdravim in bolnim. Polegi vrta je stal čbelinjak. *) Po dvorišču in drugodi so brskale kokoši in piščanci in dvoje petelinov poprijatlenih. Cvetina stopi v hišo, sede na klop. Vse je bilo snažno, vse pospravljeno, vsaka reč na svojem mestu. Poznati je bilo pridno roko še bolj pridne gospodinje.

Bilo je opoldne. Davorinovka je imela opravka v kuhinji. Ko sliši Gera, da Nežika govori, pride v hišo še Davorinka. Davorinka preveselo pozdravi borograjsko gospodično, ker je menila, da je prišla po izprehodu. Ako Davorinovka izve, kam so gospodični odgnali plemenitega očeta, udere se ji potok solz. — „Preljuba gospodična“, pravi Davorinovka, ko je bila v solzah pokazala svojo srčno dobroto, „Vi ste pri nas kakor domači, kakor gospodinja, kakor gospa. Vaš oče so nam postavili to hišo, kakor se vidi zdaj, prav za Vas. V tej hiši ste v svojem. Ostanite pri nas, dokler Vam Bog preloži“. Cvetini je dobro delo, da je dobila tako sočutno dušo.

* Reci: žbevnák.

Ogljarici se prikaže druga skrb. Kaj bo dala gospodični, ki nima jestvin na izbiro, ki nima nič pripravljenega? — „Borograjsko gospodično imam pod streho, pa nimam kaj pred-njo postaviti“, tarnala je Davorinka v zadregi. „Zeljnato kašo imamo, ali ta je trda, in gosposki otrok ni vajen kaj takega uživati. In poldne je že. Nežika, ti bodi z gospodično, jaz grem, morda se bo dalo kaj pripraviti“. — Cvetina pogovarja dobrodušno ženo, naj si ne dela nepotrebnega truda, ali gospodinja hiti v kuhinjo, in v kratkem napravi prav dobro cvrtje. Ko ga prinese v hišo, izgovarja se sopet: „Vina ali piva nimamo; oh, nimam Vam s čim postreči. Danes čutim prvikrat, da smo res siromaki“. — „O moja ljuba Gera“, odvrča Cvetina, „ne veste, kako ste bogati v svojem uboštvu. Pri vaših jedeh ste vsi zdravi in sveži in čvrsti, in pri vsem tem živite zadovoljni in mirni. O kako dobro mi deje ta tihota! Kako šumno in ropotno pa je bilo pri nas na gradu! Oče so se ukvarjali sè vsakovrstnimi opravki. Pogosto so bili osleparjeni. In tiste hoje na vojsko! Vedne skrbi in malo veselja. Zdaj, zdaj ta napad, ta pregon, ta sramota! Ne slišite trobent bučati in konjev hrzgetati, pa vam tičice pojo, tako lepo, in še hraniti vam jih ni treba. O bodite zadovoljni!

7. Cvetina, ogljarjevo dekle.

Nežika prinese očetu pri ogljenici jesti. Reče ji Davorin: „Odselej mi več ne nosi, ker pojdem po opravkih, ter v kratkem pridem

sam domov.“ Doma so bili že v skrbeh za Davorina. Nekega večera pa stopi Davorin nepričakovan v hišo. Na tla vrgne lok in srno.

Veselo pozdravi gospodično borograjsko, ter se z njo pristrčno rokuje.

„Davorine“, praša Gera, „ali si dobro prodal ogljevje?“ — „E, kaj oglje“, odvrča Davorin. „Imel sem še druga pota. Hojéval sem okolu gospode, grajščinske in viteške, kateri je gospodičin oče kaj pomagal.“ — „Kaj si opravil?“ — „Nič, prazni izgovori: da je Krutigor premočan, da ga ni lahko ukrotiti, da bi mnogi pustil glavo, da je počakati še drugih prijateljev Deliborovih, in tako dalje. Nihče se ni maral postaviti za našega plemenitega viteza Delibora, in pokazati svoje hvaležnosti. Kaj sem hotel praviti, gospodična, da ste pri nas? Še omenil Vas ni nobeden! Pa naj sem prosil, da bi Vas vzprejeli v grajščino? da bi bili pri takih ljudeh? Bodite raje pri nas. Če se Vam pa ne vidi, pozkusite sami.“ — „Ostajam stokrat raje pri Vas, nego pri onih gospodih; če me le hočete . . .“ — „Menite, gospodična, da smo pozabili, kako so me Vaš oče rešili iz pestij Krutigorovih? kako so nas ljudoljubno vzprejeli v grad? kako sa nam dali hišo in zemljišča? kako so nas osrečili? Bili bi grozno nehvaležni, ko bi zabili takega dobrotnika! Ne, nehvaležni pa mi nismo. Ostanite pri nas! Na rokah Vas bomo nosili. Vse bomo storili, da Vam bo prijetno tukaje stanovati. Prav veselilo nas bo, če Vam bomo služili.“ —

Davorin dvigne srno, in zadevši jo na rame, pravi: „Naše jedi so nekam bolj postne, četudi obilne. Gera, za večerjo napraviš ofrigana jetra“, reče in odide.

Drugega jutra jel je Davorin po hiši verdévati. Zgoraj pod streho je pripravil sobo, prav prijazno sobo, Cvetini. Vodil jo je po dolini, razkazoval ji holme in strmine, svoje travnike in njive. — „V gozdu je polno divjadi“, govoril je Davorin. „Dobilo se bo srn, zajcev, polhov, leveric, gosij, kljunačev, jelenov, in če hočete mrjascev. — Neprenehoma ji je hvalil Davorin očeta, kako blagodušen vitez jim je bil. Od ogljarne se ni vračal, da bi ji ne bil prinesel, kar gozd pridelava ali potok redi: jagod, gob, ribic, rakov. Ujel ji je dvoje grlic, kterima je sam napravil krletko. Nekoč pripelje Davorin mlado srnico, krotko, domačo, ki je tekala za njim kakor ščene. Kader je bil Davorin doma, znal je pripovedovati iz vojska veliko mičnih prigodeb. — Gera si je tudi prizadevala, da bi gospodično kar najbolje poslužila. Ker Cvetina ni imela perila, preskrbljevala ga je Davorinovka, le obžalovala je, da je platno tako grobo in razkavo. — Nežika pa je bila Cvetini ljuba družica. Skupaj sta delale, skupaj se zabavale. Cvetina jo je učila šiti in vezti. Belile sta platno na travniku; na vrtu sta plele in zalivale, in bohotno je uspevala ze-

lenjad: salata, zelje, čebula, redkev, grah, bob, peršin Cvetina je dobila še nekaj cvetličnega semenja. Hodile sta ob bistrem potoku, zahajale v hladoviti gozd, poslušale sta tice, brale sta jagode in zelišča. — Pri vseh teh veselih opravkih pa Cvetina nikoli ni bila od srca vesela. Očetova usoda ji je bila zmeraj pred očmi. Gostokrat niso vedeli, kje da je, in če so jo iskali, v gozdu so jo našli, pri skalini, kjer je točila solze in molila za očeta. Razvedrovala se je samo takrat, ko so se pogovarjali, kako bi bilo mōči rešiti očeta.

Nedelja je bila. Vsi štirje so sedeli pri mizi v pogovoru, kako bi se dala pomoč nakloniti ujēčenemu vitezu. Odvečerjali so brž. Stala je še skledica z gobami. Nabral jih je Davorin, ki jih je dobro poznaval, vsakovrstnih: smrčkov, griv, jurjev, lisičic, kukmakov, sirovk, ker gobe je Cvetina zelo ljubila. — „Jedite no, Cvetina, ki imate radi tako jelo; mi pa ne dajemo dosti za tako glivino. Imenitni ljudje veliko cenijo glīve. Onega časa sem jih tudi jaz nosil v grad na Borovec, posebno kukmakov in sirovk, ki so glive najslastniše, ter se rade nahajajo kraj gozdov in v okolici ogljarnic. Drugi ogljar, tam s Polic je po otrocih pošiljal gliv v grad Semerekovec. Njegovo dekle je šlo celo služiti v grad, v službo k grajskemu vratarju. Vra-

tarica pa je prava bodulja. Pred nekterimi dnemi je dekleta zapodila. Od tega časa tudi moj tovariš ogljarski gob v grad pošiljati ne mara, in naj bi grajščinski sami prišli in jih prosili.

Cvetina je bila to zamišljeno poslušala. Naenkrat se ji obraz ožari, ter dene: „Imam jo!... Preoblečem se v ogljarjevo dekle, ponesem gob v grad, poiščem vratarico, priljubim se ji, uzame me v službo, sčasoma se podomačim, in tako bom mogla očetu kaj pomagati, morda celo jih rešiti. Hvala Bogu!“ klikne Cvetina. „Sam Bog mi je dal to misel.“

Davorin je odmajeval z glavo. Vedel je toliko nasprotnega, Cvetina pa mu je vse ovrgla. Smukne vunkaje Cvetina, in v par trenutkih pride ogljarica nazaj. Modro svojo dolgo obleko je bila zamenila z Nežikino. Tudi slamniček se ji je podajal. Nežika je ploskala, ko je videla borograjsko gospodično sebi enako napravljeno. Gera je pa dejala: „Obleka se Vam prav prilega; toda Vaš obrazek in Vaše roke, vse tako belo in nežno, one se ne ujemajo z njo. Precej bodo prepoznali, da niste ogljarjeva.“ — „Obrazu in rokam se dá pomagati“, pripomni Davorin. „Treba je oboje potemniti, jaz vem, s čim, in kader hočeš, lahko omiješ.“ — Cvetina se res namaže. — „Na, zdaj Vas živa duša ne bi poznala“, pravi Gera. „Tako pojde!“

Cvetina je hotela takoj poizkusiti srečo. Bala se je, da bi jo druga ponudnica ne prehitela. Še tisti večer ji je Davorin nabral najlepših in najokusnejših gob, in previšek je dejal v zalogo. — „Nežika pojde z Vami, da Vam pokaže pot, in pri križu Vas bo čakala, ko se boste vračali.“ — Ni še bil dobro dan, in Cvetina je bila že vsa pripravljena za pot. Na roki je nosila košarico. Nežika je nosila živeža. Oba Davorina sta ji prisrčno voščila: „Srečen pot!“ in solzna sta gledala za njo. — „Ubogi otrok, kako ima dobro srce! Posrečilo se ji bo; saj je Bog obljubil srečo takim otrokom v 4. zapovedi“, prideval je ogljar Davorin.

8. Cvetina išče službe v gradu.

Cvetina in Nežika odidete. Po bližnicah, Nežiki dobro znanih, prideta v kratkem iz gozda. Cvetino je v srce zbolelo ugledavšo mogočni grad, z visokim stolpom prežnikom. „Oh, moj Bog, morda so prav v teh zidovih oče! Ali so zdravi? ali jih ni oslabila ječna zaduhlost?“ ...

Cvetina se poslovila od Nežike. Sama stopa gori v grad. Vrata so odprta na iztežaj. Na dvorišču vidi Krutigora na konju, v zeleni opravi s zlatom obrobljeni, z nojevim perjem vrhu čelade na glavi. Okolu njega se premi-

kajo hlapci in lovci, vsi na konjih, vsi na lov pripravljani. „Ko je videla Krutigora, sovražnika, ko je pomislila, da ta grozoviti človek ji mori očeta, šibila se je v kolenih, in skoro bi jo bilo podrlo, da ni sela na bližnjo klop pri vratih. Rogovi se oglasijo, četa se pomika bučno vunkaje. Cvetina ostane z naklonom, v spoštovanje vitezu Krutigoru. A visoki vitez jo le ošine s pogledom, ter odjezdi s svojimi ljudmi.

Cvetina je zopet sela. Bilo ji je čudno pri srcu. Hotela je raje počakati, da jo kdo ogovori. Čez nekaj časa prideta otroka, obstojita od daleč, pa jo gledata. Cvetina jima prijazno namigne, ter ju praša, kako njima je ime. Povesta. Bila sta precej zaupniša. Mator, dečak, je odprl košarico, pa pogledal, kaj je notri. Bredica je segala po modricah, čepečih na Cvetininem slamniku. Bredici da Cvetina modrice, obema pa hrušek, in zdaj so bili vsi trije najboljši prijatelji. — Otroka sta bila grajskega vratarja. Ta je skrivaje gledal skozi lino. Ginjen je bil, da se tuje dekle tako prijazno pogovarja z njegovimi otroci. Čudil se je, da govori tako čisto, ne po kmečki, da ima tako prijetni glas, da se tako plemenito vede, da je napravljena tako čedno. — „tako izgojene dekline nisem še videl, dejal je grajski čuvaj sam sebi.

Vratar stopi vunkaje in deklico noter pokliče. — „Kaj pa prodajaš?“ Cvetina odpre košarico in pokaže gobe. — „Kaj hočeš zanje?“ — „Kar dadete“, odvrne Cvetina. „Menim, da ubornega dekleta ne bote prikrajševali.“ — „Dobro pogajaš,“ odvrne vratar. „Počakaj tu, sam ponesem gobe v grajsko kuhinjo. Dolgo jih že niso videli. Ne dobodeš premalo.“ Vratar uzame košarico in gre.

Na to pride v sobo vratarjeva žena; prinesla je bila juho. — „Kaj pa ti tukaje delaš, ti držulja? Kdo si? Kaj češ? Kako stopaš v hišo, ti tujka, in nikomur ne poveš? Spravi se mi! če ne ti s ključi butico namlatim ali pa sultana nate naščujem.“

Otroka prosita za Cvetino. Kazala sta materi cvetje in sadje, ktero sta od deklice dobila. Zdaj pride vratar s prazno košarico in z denarjem. — „Pa že spet ti vreš. Dekle je pošteno. Mislil sem že, če ne bi služila pri nas. Posla potrebujemo tako ali tako. Pa če prec tako kokljariš, kdo bo pri tebi? Dekleta sem sam pripeljal v sobo.“ — „Ta je druga“, odgovarja vratarica: „pa naj ostane... Ti, dekle, ne smeš mi zameriti, če sem se razburila. Veš, to mora biti. Zato imamo kruh, da pazimo na tuje ljudi, in da je v gradu vse pravo in dobro, kakor vitez zapoveduje.“

„Pravo govorite“, dodeva Cvetina. „Saj niste vedela, da sem bila poklicana. Napačno

je bilo tudi od mene, da sem ostajala sama v sobi, v tuji. Glede tega hvalim Vašo gorečnost, ter prosim, odpustite mi prestopke“.

— Da je vratarica kaj takega slišala, to ji je bilo prijetno. Ta ženska je bila takih nравij, da je bila koj zadovoljna, če si ji potrdil. — „Ker si porazdala sadje otrokoma, tu sedi, pa z nami zajemi.“ — Cvetina je jedla z drugimi. Otroka sta ji dajala pa veliko opraviiti. Vsako žlico si je morala priboriti. Vendar je govorila Cvetina z otrokoma tako priljudno, odgovarjala jima tako potrpežljivo, bila jima v vsem tako postrežna, da se je mati le čudila.

Cvetina jemlje košarico, ter se napravlja odhajati. „Otroka pa kričita: „Ne, ne! Tukaj ostani!“ — Na to dene vratarica: „Ljubo bi mi bilo, ko bi ostala pri nas. Kaj praviš? Ali ne bi hotela služiti pri nas?“ — „O, prav rada. Služila bi zvesto in pošteno“. — „Pa dobro“, potrjuje vratarica, „pa pojdi domov, in govori s svojimi ljudmi. Če bodo zadovoljni tudi ti, pridi v soboto. Službo moreš precej nastopiti.“ — Vratarica ji pove, koliko mezde ali plače ji bo dajala. V košarico ji dene belega kruha in prekajenega mesa, rekoč: „To ponesi pa tvojim, in hodi srečno domov.“

Za daru se Cvetina lepo zahvali. Vesela hiti proti gozdu. Nežika je sedela pri križu, pod leskovjem, vežoča nogavice. Ko zagleda Cvetino, hitro skoči, ter ji hiti naproti. —

„Hvala Bogu, da ste tu. Gotovo ste utrujeni in gladni. Pojdite, sedite pod leskovje, kar na travo. Tam je moj košek, v njem je kruh in surovo maslo. Povejte, kako je bilo“.

„O dobra ti Nežika! Čakala si z jelom? Ničesar se nisi doteknila, dokler nisem nazaj prišla! Pa zdaj jedi! Jaz sem že jedla. Posedela pa bom pri tebi. Potlej bova hitele. Ne smeva čakati mraku; ponoči je nevarno. Grede ti lahko vse povem, pa tudi kaj prigriznem“. — „To morem pa tudi jaz gredoč: poslušati in jesti“, priteguje Nežika. Obe dve stopite na pot.

V gozdu, na sredi, ko je sonce se že skrilo, prideta jima naproti ogljar Davorin in njegova žena, obadva v skrbeh za gospodično in hčer. Veselila sta se Davorin in Davorinka, da se je vse tako lepo iztekalo; le to jima ni bilo voščeče, da bota izgubila predobro gospodično. V domačih pogovorih se vračajo. Priševšim v Drago svetil je mesec od vzhoda z rudečorumeno svetlobo. Cvetina se umakne počivat, utrujena sicer, ali vsa zadovoljna. Boga je hvalila na kolenih, da je blagoslavljajal njeno podjemanje, ter ga je prosila, naj ji pomaga še zanaprej.

9. Cvetina v službi.

Sobota, ko je imela Cvetina odpotovati, zelo žalostni dan je bila vsem. Cvetini je

bilo težko, zapuščati tako dobrosrčne ljudi, ločiti se od prijazne dolinice, pa iti v grad tja, v sovražnikov. Vedela je dobro, da hodi v službo, kjer je čakajo mnoge in velike težave. V zaupanju na Boga, v ljubezni do očeta pa je nastopila trdo to pot Davorina sta jo spremljevala na kraj gozda, kjer sta se prisrčno poslovila, Nežika pa je šla s Cvetino v grad.

Vratarica je prijazno vzprejela obedve. „Lepo je, da ostajaš pri besedi“, dejala je Cvetini. „Sedite; obema postrežem“ . . . Cvetina odpre košaro, pa izvleče kos lepega platna, v prijazni pozdrav od svojih. Vratarica je vidno postajala prijazniša. — „Ti in tvoji ljudje, vi umevate, kako je živeti. Dobro pojde, kakor se kaže.“ Otrokoma je prinesla Cvetina hrušek, sliv, orehov, lešnikov, da sta veselja skakala. Vsi so bili zelo zadovoljni. . . . Po jedi se Nežika poslavlja od Cvetine, da je vsa v bridkih solzah. — „No, no“, vzpodbuja vratarica, „morda pa ne bo tako hudo. Saj jo moreš obiskati, večkrat k nji priti. In če vsakrat prineseš gob sirovk, vsakrat mi bodeš ljuba in še denarja dobiš povrhu“. — Nežika obljubi, da bo pogosto hodila, ter ihte odide. Cvetini je bilo pa tudi tesno v srcu. Tukaje, v gradu krutega viteza, brez prijateljev, sama, v teh črnih zidovih, to je vzbujalo bridke misli tudi nji.

Ko je bila Nežika iz gradu, primakne vratarica veliki stol pri peči, dade svojemu obrazu praznični izgled, ter jame slovesno, s prstom kazaje na tla, rekoč: „Ti, Cvetina. poslušaj kaj ti pravim. Par besedic imam s taboj izpregovoriti. Pa dobro pazi . . . Dobro vem, kaj pravijo o meni, da z mano ni izhajati, da sem vihrava, jeznovita, pliskava širica, t. j. sladka in zlobna hlinjavka, ki govori, kar ni, in vidi, kar ni, in da sem imela v 5 letih 20 dekel. Tako se govori povsodi. O tem pa nič ne povedo, kakošne cife so bile te dekle“.

Jela je zdaj vratarica dekle opisavati.

„Prva je bila . . . ta Brigita, pa ne bom nobene imenovala, da ji ne škodim na dobrem imenu, povedala bom same napake . . . prva ta Brigitasta, največ sem se nanjo jezila, ta je bila silno napuhnjena, vse je hotela bolje znati od mene, in nikdar ni hotela kriva biti. Enkrat mi je gos tako izpekla, da je bila vsa sežgana, gos, kakor bi bila menila, da je pri ogljarju, da mu oglje žge, a ne meni gosko peče. In vrhu tega je bila še tako drzovita, da je trdila, meni, v obraz mi je za-trjevala: da je neizrečeno lepo pečena, gos, ne ona, ona je bila surova, da je celo za cesarsko mizo, tista gos, in da nihče na svetu ne more gosi bolje izpražiti. Tako nesramna je bila ta tica. Pri takem nagnusnem bahanju mi je zakipelo, pa sem ji vrata pokazala“.

„Druga je bila nenasitna, z ničim zadovoljna, čmerna, gondrava. Držala se je, kakor bi čakala ne vem kaj. Zmeraj je imela tisti kisli obraz, tisti pelin pod jezikom. Hrana ji ni bila nikoli pravišna. Več ko desetkrat mi je oponosila, da je preveč dela, pa tako pičlo mezde. Zadnjič sem je bila sita, pa sem ji rekla: Veš kaj, Urša, išči si druge službe, kjer boš igrala milostivo gospo.“

„Tretja je bila sama lenoba. Celi dan ti je začenjala, šele na večer je začela. Prestopala se je: danes enkrat, jutri enkrat. In hodila je tako nespretno, kakor povodni konj, kar s celo nogo, lop, lop. Preden je lonec omila, mah bi se bil zarastel v njem že desetkrat. Skloniti se ni mogla nikoli, kakor bi bila imela kol v hrbtu. Kader je pometala, metlo je puščala pred vratmi, in potlej jo je iskala po hiši dve uri. Metla, če je pala, ni je pobrala, hodila je raje čez njo, in naposled sem jo postavila sama v kot, metlo, saj veš. Zjutraj sem jo morala buditi. Stokrat sem morala nad njo zaupiti: kaj ne boš ustala, ti katra katrasta! Ko bi bil prišel angel s trobento, ko bi ji bil zatrobil na ušesa: ustani! še bi bila pomišljala, če bi. Ko bi jo bila pustila, mislim, da bi še ležala. Še pri molitvi je rada lenuhala: trikrat je usta odprla, preden je eno zinila; morda se je bala, da bi si jezika ne izpehnila, ka-li? Kaj bom s tako po-

ležuljo? Rekla sem ji, naj poveže svoje cape, pa naj se izgubi, kamor če; a če je prelena odnašati se, naložili jo bomo na kolovro, pa zvrnili v jamo na dvorišču“.

Četrta je bila snedena in oblizana. Smetana in mlado maslo, meso in slanina in klobase, to je bilo tako varno pred njo, kakor pred mačko. Vsega je več potrebovala. Kar je ostajalo, devala je na stran, se ve da najboljše koščke, in pa za svoj sod . . . Pošljem jo v klet po vina. Da ne bi pila, napravim ji križ na usta s prstom, in nazaj prinese res križ narejeni s kredo, in prešerno dene: no, vidite, da nisem pila! . . . Neke nedelje popoldne grem možu naproti. Na polju se obrnem. Pa kaj vidim? Dim se vali iz dimnika. Hitim domov. Ko stopim v kuhinjo, vidiš jo? labaro jabolčnika si je bila skuhalala! Ha, kako sem zaceptala! Kar hitro se je morala pobrati iz hiše. Take nezveste živali še ponoči ne maram, ko spi“.

„Peta je bila nesnažna v obleki, vsa zamazana drevi in davi. Ho, ob nedeljah in praznikih, takrat se je nališpala in natresla s perjem in trakovjem! Ob delavnikih pa je bila videti, kakor bi bila vsa iz blata in cunj, da je vse od nje viselo. Ko bi jo bil postavil za strašilo v proso, bali bi se je bili ne samo vrabci, celo divji prasci bi bili bežali od nje. To je vitez zapodil, ker je bila preveč nemarna.“

„Šesta je bila grozno pozabljiva in nepazljiva, ter ni vedela škode me varovati. Potrla mi je skled in loncev več kakor je v letu dni. Kar nič ni mislila, kar nič si ni zapametila, če tudi je nosila debelo bučo. Vsaki dan sem ji morala povedati, kaj ima delati vsako uro. Cinaste žlice je metala s pomijami. Enkrat sem našla žlico v koritu, in svinja jo je bila vso ogrizla. Brž na to ubije čašo. Slišala sem padati čepinje. Hitim v kuhinjo. Kosce je skrivala, videla sem jo, in vendar je tajila. A jaz se nisem dala ukani. Dolgo sem iskala. Naposled najdem ubito čašo v pomijah. V naglici sem se bila urezala še v prst, zavaljo tega spaka, grdega. To me je še bolj podkurilo. Tako! pravim, čepinje in pomije, da jih svinja požre! Namestu da svinjo izgubim, pojdi raje ti. Alo!“

„Sedma je bila sama čenča, brbljava kakor sraka. Poslušala je pri vratih. Kar je slišala, kar se je zgodilo v hiši, to je hitro pobrala in toplo vun nesla razplískala na vse širi. Tako je napravljala prepir. Če si hotela, da bi se bilo kaj hitro izvedelo, povedala si nji, in prihranila si denar za prebobjanje. Strašna klepetulja je bila ta. Iz komarca je kar hitro napravila dva slona z mladimi. Nikoli ni mogla nehati . . . Čuješ? Pozvonil je meni. Žal mi je, ker imam še mnogo na srcu in na jeziku. Še to sem omenila vse mimo-

gredoče. Po tri ure bi ti mogla pripovedovati o vsaki teh dekel. Kar je še, to bova jutri. Jutri je nedelja, in v nedeljo imamo lepi čas. Zapomni si te napake in varuj se jih, in pa tudi onih, ki ti jih bom še povedala. Če boš brez napake, potlej bova dobro izhajale“.

Cvetina je pač dobro videla, da je vrtarica sama polna nerodnosti in mnogojezičnosti, in da nima drugim kaj očitati. Cvetina je tudi mislila, in to po pravici, da je treba i dekle preslušati, preden se reče: taka je! Cvetina je pa dejala samo: „Če je imela dekla le desetino tega na sebi, kar ste povedali, zaslužila je karana biti. Gospodinja, ki gleda, da je posel priden, snažen, reden, takih napačnih poslov ne more trpeti dobra gospodinja. Jaz pa si bom prizadevala, da se ognem vseh teh pregreškov“.

Pa res je bila Cvetina pravi vzgled dobrega posla. Služila je, ne zavoljo očij, da bi izhajala pri ljudeh, služila je iz poštenega srca, iz strahu božjega. Karkoli je delala, z veseljem je delala, kakor bi delala za Boga, ne za ljudi. Pridna je bila neprenehavno. Mično je bilo gledati, kako okretno in umno je prijemala za delo, kako hitro in dobro je storjévala vsaki opravke. Dvakrat velevati ji ni bilo treba. Vsakidanje opravke je ovršévala pravi čas, ter ni čakala, da bi jo opominjal. Sama je uvidévala, kaj je začeti, in

začeto je bilo opravljeno, še preden je vratarica storiti velela. Na pravi kraj je postavljala domače posodje, kader ni rabilo. Po hiši je bilo vso počiščeno. V kuhinji se je posoda svetila, da si je bil le vesel. Gledala je na drugih reči bolj ko na svoje. Z lončino je delala kakor z najdražim porcelanom. Igle ni puščala na tleh; pobrala jo je, zabodla jo je v gospodinjino blazinico. Da bi bila skrivaje žvečila, to se ji je zdelo grdo; niti košček konca ali sukanca bi si ne bila upala prisvojiti. Zelo je bila molčeča. Kar se je govorilo ali storilo v hiši, kaj takega ni izvedel nihče od nje. Vselej je bila z majhinim zadovoljna, zato je bila zmeraj vedrega čela. Vsa je bila krotka in pohlevna. Če je bila Cvetina kaj izpregledala, pogrešila, izpoznala je napačico, prosila je oproščenjã. Kader je bila karana, pa ni zaslužila, umela je pravi čas molčati, in njen nedolžni obraz je razjadeno gospodinjo bolj krotil, kakor bi jo bilo moglo vse opravičevanje. Vratarica je postajala sčasoma sama krotkejša, in mož se je čudil, da včasih celi dan ni žale besede iz ustij vrataričnih.

Pri vsem tem je bila služba Cvetinina težka. Cvetina je bila izurjena v tankih ročnih delih. Teh trdih del pa ni bila vajena. Vsaki dan je imela ustajati pred dnevom, nositi vodo in drva, netiti ogenj v kuhinji, pomi-

vati posodo, pometati sobo in kuhinjo. Mnogo teh del je opravljala še le prvokrat v življenju, ni jih mogla precej vse prav dokončati, gospodinja jo je zmerjala zato bedasto in štokljasto. Hrana je bila sploh dobra; ali nekaj jedij je bilo takih, da so se upirale njenemu ukusu. Postelj je imela prav snažno, toda bila je pretrda. Ko je bila Cvetina trdo delala od jutra do večera, ter bila še ošteta, in je žalostna posedevala v svoji sobici, tožila je Bogu svoje trpljenje. Večkrat je odprla okno, solzno gledala gori, v nebo, zvezdo... takrat je dejala: „O moj Bog, vse to rada prenašam, če bom le mogla očetu pomagati“.

10. Cvetina prihaja k očetu.

Dokaj dnij je prebila Cvetina v trdi službi, in ni še imela priložnosti, da bi bila prišla v ječo k očetu. Bolelo jo je, da je tako blizu, da pa do njih ne more. Svitalo se ji je v glavi. Opazila je bila namreč, da je vratar ob enem ječar, ki jetnikom nosi hrano. Včasih ga je kaj povprašala po jetnikih. Iz tega je izvedela, da ji oče še živé. Prosila je vratarja, naj ji enkrat pokaže jetnike. Ta pa je vselej odločno odmajal, češ, da človek ne sme biti preradoveden. Ko je videla borno skledico juhe in kos črnega kruha in vrč vode, inako se ji je storilo, ko je pomislila, da to nosi vratar njenemu očetu.

Juha za jetnike stoji pripravljena na znani deski. Vratar jo pokliče. — „Cvetina! Jutri pojdem po opravkih z vitezom. Jutri jim poneseš ti hrano, veš? jetnikom. Nocoj ti pokažem ječe. Moja žena ne utegne, pa tudi ne mara“..... V levico uzame vratar desko, v desno zvoj ključev, pa stopa s Cvetino po dolgem temnem hodniku.

Ni bila pripravljena Cvetina, da bi se zdaj sešla z očetom. Dasi tudi je bila silno vesela, prestrašena pa ni bila manj. Vsa je bila pretresena. Hudo bijočega srca je šla za vratarjem. Gredoča sklepa, da se očetu ne bo dala izpoznati. Umovala je tako: če se odkrije, da sem njegova hči, ključev mi gotovo ne bodo zaupali.

Vratar obstane pri majhini odprtini, narejeni v debelem zidovju, zaklenjeni s železno ključavnico, ter odpre. V strahu pogleda Cvetina noter. Notri vidi moža, razkodranih las, razkuštrane brade, groznega pogleda. — „Ta je bil hrabri vojak. Pa nesrečna igra in tisto brezkončno pijančevanje, to ga je gnalo na cesto za razbojnika. Plače, ki ga čaka, ne bi se rad udeležil“..... S tem mu porine juho, in zapre votlino.

Zdaj odpre vratar drugo okence. Notri je smrtnobleda postava, ženska v verigah, razpuščenih las, udrtih lic, neizrečeno obupnih očij. — „Ta je bila“, pravi vratar, po-

stavljaoč juho v lino, „svoje dni lepa kakor angel, a ne takoisto nedolžna. V slabe družine je zahajala. Obdolžena je, da je življenje umorila. Ako je taka, glava ji odleti pod mečem. Včasih je vsa obupana, da kar blazni in divja. Bog ne zadeni, da bi odpirala tota vrata. Pograbila bi te, in ušla bi ti.“

„Le k temu-le smemo noter hoditi“, tolmači vratar, odključajoč železna vrata. „Ta je dober mož, krotak, potrpežljiv, bogoljuben. Borograjski vitez je. Delibor“. . . . Cvetina pa bi ga skoro ne bila prepoznala, tako je bil suh in bled in sivobrad njen oče. Obleka mu je bila ponošena, obtrgana, neznatna. Sedel je na dolgem stolu, kamenitem, za katerim je bil priklenjen z dolgo verigo, tako da je mogel hoditi po ječi. Miza poleg je bila iz celega kamena. Na nji je stal prsteni vrč, in zraven kos trdega kruha. Vitez je bil z levo naslonjen na mizo, podpirajoč glavo. Desnico je podajal ječarju. Pri mizi je tičala prestara črviva postelja, v kateri je bilo nekaj slame in grobe volnine za pokriti se. Vsa ječa je bila prav strahotna pogledati. Ker je bila odločena ujetim vitezem, zato je bila prostorna, postavljena iz rezanega kamena, in obokana visoko. Zidovi in obok so bili od starosti počrneli. V debelu zidovju je tičalo samo eno dobro zamreženo okno. Nekaj okna je bilo zasutega z rušino, nekaj preraščenega

s koprivami, nekaj zapreženega s pajčinami. Le nekaj zelenkaste svetlobe je prisililo v to grobnico, da je bila še bolj grozotna.

Vratar izpregovori: „Vitez, jutri Vam hrane prinese moja dekla; jaz gredem na pot“. . . . Vitez pogleda dekleta, in koj se spomni svoje hčeri. — „Moj Bog“, pravi Delibor solzeč se, „tolika bi mogla biti moja Cvetina. Ali mi o nji ne morete nič povedati, ljubi ječar? Niste nič povpraševali, kako ji gre? Prosil sem Vas že tolikrat“. — „Bog v nebesih vеди, kje da se drži. Od ljudij je ne more nihče izslediti. — „Po takem se je ni usmilil nobeden onih vitezev, ki so mi bili taki prijatelji, ki so mi hvalo dolžni. Po takem je ni vzprejel nihče v svoj grad“.

Delibor je pomislil zdaj na svojega zvestega Davorina. Nadejal se je, da bo Cvetina najbrže pri njem. Glasno pa tega ni govoril, ker je vedel, da ga vitez Krutigor še hudo črti, ter bi mu mogel veliko naškoditi. Zato je dejal samo: „Upam, da bo pri dobrih ljudeh. Rad bi jo še videl, preden zatisnem oči . . . Ne verjamete, ljubi ječar, kako dober je ta otrok, kako me ljubi in kako mi je stregla. Delala mi je samo veselje. . . . Tudi ti, dragi otrok“, pravi Delibor obrnjen k Cvetini, „bodi svojim starišem pokorna, pa ti bo dobro“.

Doslej je bila Cvetina v strahu, zdaj pa jame ihteti. Srce ji je pokalo. Skoro bi bila očeta objela, le težavno se je vzdrževala. De-

libor se je čudil, da je ta deklina tako hitro ginjena. Praša jo: „Kaj so ti nedavno umrli oče ali mati, da jokaš tako bridko?“ . . . Z veliko silo je povedala Cvetina, da so ji mati

umrli pred več časom, da gre pa očetu prav trdo. — „No, Bog se ga usmili“, tolaži Delibor. „Ti imaš prav mehko srce, ljubi otrok“. — „Res je premehka“ pristavlja vratar. „Ne tóči takih solz, sicer ti ne morem puščati tega opravka. . . . Sicer je pa“, govori vratar Deliboru, „sicer je prav dobra, voljna, pridna, morda najpridniša izmed vseh deklet. Moja otroka ima tako silno rada, vse jima stori, ne moreva je prehvaliti, jaz pa žena“.

Delibor pogleda Cvetino preprijazno. Reče ji: „Bog te blagoslovi, ljuba hči. Bodi vedno dobra in pridna. Bog bo pomagal tvojemu očetu, da bota še oba vesela“. — „Daj Bog!“ vošči Cvetina zamolklo, poljubi jetnikovo roko, a nanjo padajo vroče njene solze. Dobro je bilo, da je odhajal ječar. Cvetina bi se ne bila mogla dalje vzdrževati. Ni vedela, kako je hodila iz ječe. Tresočih nog gre po dolgem hodniku, in ob zid se je morala opirati.

II. Cvetina se razodeva očetu.

Ves večer je Cvetina prebdela. Oče so ji stali vedno pred očmi: zaprti, uklenjeni, otožni. S solzami je prosila Boga, naj ji pomaga. Dopolnoči ne zaspi Cvetina. . . . Ob eni jo pokliče vratarica. Vratarju je bilo odhajati ob dveh. Cvetina mu skuha juhe, ker je umela napraviti jo slastno. Cvetina zakuri, in napravi

juho. Vratar je hvalil juho. Cvetini je obetjal, da ji kaj prinese, če bo izročeni opravek dobro ovrševala, ter visne na konja, in grajska vrata se zapro.

Vratarica je šla spat. Cvetina je bila sama v sobi. Zapametila si je bila, kateri je ključ do očetove ječe. Tiho ga sname iz zvoja. Iz omare uzame vratarjevo svetilko, vanjo utakne svečo, sezuje se, pokrije luč s predpasnikom, pa stopa k ječi po prstih, ter odpre vrata kolikor mogoče brez šuma. . . . Delibor je sedel prekrižanih rok na kamenu poleg mize. Čudil se je, ko upozna vratarjevo deklo.

„Kaj ti tu? pa tako pozno? Ni še dolgo kar je čuvaj klical dve“. — „Ne zamerite, da Vas motim. Vi tudi niste spali. Rada bi sama z Vami govorila. Zato sem volila ta čas.“ — „O moj dobri otrok, to je nevarno. Vrla dekle in poštena po noči ne stopa čez prag, in duri prav dobro zaklepa“. — „Bodite brez skrbi. V gradu vse trdo spi. Brez premisleka in molitve ne prihajam. Radi bi izvedeli o Cvetini?“ — „O moji Cvetini? O ljubi otrok, bodi pozdravljen kakor angel nebeški, ki mi prinašaš novice o moji hčeri. Govori! Ali si jo videla? Je zdrava? Kako ji je? Povedi! Veš kaj gotovega?“ — „Kaj prav gotovega! Ali poznate to-le verižico in pa to-le svetinjo?“ — „Moj Bog! Prav to dvoje je ono, kar sem dal moji Cvetini, preden sva bila ločena, v spomin!

Ti si njena dobra znanka, da ti je to zaupala. Zaupala ti je, da bi ti raje verjel. Verjamem, da živi. Živi in zame skrbi. Skrbi, da bi me rešila.“ — „Tako je! Skrbi, da bi Vas rešila, in spomina še nikomur ni dala iz rok. Jaz sem Cvetina, jaz sem Vaša hči.“ — „Ti?“ strmi Delibor. „Ti bi bila? O ne varaj me! Moja hči, kakor ime pravi, moja hči je lepa kakor cvetica! Ti, ti pa . . .“

Cvetina uzame iz vrča vode, pa omije z obličja prsteno mažo. Zdaj je bila prijetnega lica, kakor je mislil oče, da mora biti njegova Cvetina. Solze so leščele Cvetini v očesih, akoravno se je smejala angelski.

„O Cvetina, si ti tu? Stopi sim, da te objamem. O zdaj rad umrjem, koj, in naj se vse zidovje name podre“. — „Ljubi oče!“ dejala je Cvetina, samo to je dejala, saj več ni mogla, le objemala je očeta. — „Pa, ljubi moj otrok, povedi mi zdaj, kako prihajaš simkaje? Kako da si najnižja dekla najnižega služabnika?“

Cvetina pripoveduje očetu, kako jo je vzprejel ogljar Davorin, kako je zmeraj za očeta skrbela, kako ji je služba prišla na misel, in kako težko je čakala trenutja, ko ga bode videla. — „Bog je uslišal mojo molitev. Zdaj pridem večkrat k Vam. Nosila bom boljšo hrano. Zdaj sem najsrečniša hči“.

Solzan pogleda oče kvišku. — „Ne, nisi najsrečniša hči, pač pa najboljša. Jaz sem

najsrečniji oče. Ko mi je bil podaril cesar to verižico, umišljaj sem si, da sem najsrečniji človek na svetu. Zdaj, v teh železnih verigah sem srečniji ko tedaj. Ne čutim jih več. Tega trenutka, preljuba moja Cvetina, ne dal bi za vse zaklade sveta. Ta vitez je hotel naju unesrečiti, pa nama je še pomagal do tega veselja. Naj se le raduje gori pri plesu in vinu, pri zlatu in srebru, pri vseh obilnostih in dragocenostih, jaz ne menjam z njim. Ni še tiste verige kovane, sè katero bi uklepali duha. . . . Dobro je zate Cvetina, da zgodaj izkušaš, kaj je trpljenje, da se varuješ razkošja in razuzdanosti, ki ugonobi najbogatšega človeka na duši in telesu.“

Čuvajev rog je trobil jutro. Cvetina ugasne luč, ter odhiti v sobo.

12. Cvetina polajšuje očetovo revo.

Cvetina je bila spet obličena s prsteno mažo, bila je navadno oglarjevo dekle. Za mizo so sedeli in zajutrovali vratarica in otroka s Cvetino. Zdajci se odpro vrata. Krutigor plane v sobo. Cvetina se hudo prestraši. Morda je izdana? Krutigor pravi: „Odselej se ne brigajte za grajska vrata. Stražili jih bodo štirje možje. Vi se spravite takoj v kuhinjo in tam pomagajte. Danes in jutri pridejo gosti. — Cvetini se je odvalil kamen od srca. Kru-

tigor je opazil, da se je bila Cvetina prestrašila; obračal pa je ta strah tako, da prihaja iz velikega spoštovanja do njega. Zadovoljno se osmehne Krutigor, ter jo pogleda, prvikrat v gradu, ne preveč neprijazno, ker rad je videl, če so se ga ljudje prav bali, in se tresli pred njim.

Cvetina pa vratarica gresta na delo. Proti poldnu prijezdi sosedni vitez Svitorog s svojimi ljudmi, in drugi dan prijaše s obilnim moštvom vitez Gorosvit, obadva junaka in dušna prijatelja Krutigoru. Vsaka ura je prinesla tolpo oborožencev, bilo ježih bilo peših. Ves grad je bil natlačen z vojakom, vsa grajska poslopja so bila polna vojaštva, bilo ga je vse živo okolu in okolu. Na dvorišču so kurili, kuhali, jeli, pekli in pili, peli in rajali, vriščali ti, spali ti.

Vratarica pridrvi v sobo vsa prestrašena, ter pravi: „Oh, otroka, molita! Vojska je, vse mora na vojsko. Tudi naš oče pojdejo. Jutri že odhajajo!“

Ko se je zaznaval dan, oglasijo se trobente, kličeče na odhod. Vratar je bil izmed boljših vitezevih vojakov; ta je stal že ves v orožju in železju. Železni oklep, železna čelada, na strani mogočni meč, v roki sulico: taki se je poslavljal od žene in otrokov, in od Cvetine? tudi od Cvetine. Od te še posebno, ker priporočil se ji je v molitev. . . .

Vitezi in oprode na konjih, držeči gole meče v rokah, drugi vojaki peš, z dolgimi pikami ob straneh, šli so urejeni iz gradu. Težka oprava je zvenela pri vsakem stopaju, in trde hoje se je potresala zemlja. Jezdil je zadnji ponositi Krutigor. Ključje grajskih vrat je bil izročil odsluženemu vojaku, naročivši mu, naj nikogar ne pušča ne vùn ne noter. Izpodbode konja, ter odleti po bobnečem mostu.

Vratarica in Cvetina sta imele ves dan opraviti v grajski kuhinji s pomivanjem posode. Na večer pa dene vratarica Cvetini: „Cvetina! Jutri pojdem z otrokoma k stari materi, tja dolu na Hudo. Od vojaškega hruma me glava boli, pa tudi hudo mi je pri srcu; kaj ko bi ga ne bilo nazaj. Stari polhar Pomežikovar, pravijo, da je zadel na nekaj rimskega. V teh krajih je dosti rimskega. Cesta na Pristavo je rimska, na Zavrtiče tudi, v Staremtrgu sta dva zlata stebra, v Spodnjem Brezovem so njive „na cesti“, na Hudem hranijo dragoceni kamen, rimski miljnik. Moj stric, Pomežikovar, je pa izkopal polni lonec srebrnega in zlatega denarja. Nekaj posebnega mora biti, ker že dolgo ni prinesel gob. Obleko ima tudi novo, in govori se, da se odkupuje. Najboljše bo, če sama vidim, koliko je verjeti. Pred mrakom me ne čakaj domov; otrokoma se bo vlekla pot. Ti pa jutri tudi miruj; kajti grajska vrata ti niso več na skrbi. Jetnikov

ne zabi nahraniti. Skrbi pa tudi, da večerje kaj dobodemo, ko se vrnemo, pa dobre“.... Ko sonce vzide, napoti se vratarica z otročajema v vas.

Sama je bila Cvetina. Kolika sreča! Da bi počivala? kaj še! Popredi je bilo toliko dela, da je mogla biti z očetom le nekoliko trenotji; danes mu je mogla, in tega se ni nadejala nikoli, ves dan mu je mogla privosčiti; postreči mu je mogla in htela, kakor je želela, in te želje bila je že popredi premišljevala, kako bi jih uresničila. Iz mehkega platna je bila napravila očetu dvoje srajc, šitih ponoči, ko so drugi sladko spali. Tako isto je nastalo par nogavic. To nese v ječo in pa škaf mlačne vode in ročnik in milo, s ključem pa odpre verige. Delibor vaje snage in čeje, bil je kakor ves prenovljen. — „Zdaj pojdite pa še na vrt“, dene Cvetina. . . . Jutro je bilo neizrečeno lepo, lepo kakor angelsko oko. Sonce je posojalo zemlji najprijetnije žarke. Zrak je bil legoten, z jutranjim hladom usvežen, na moč blagodejen. Dobri vitez Delibor, stopivši iz temnice, na rahlo to zemljo, gledajoč to božjo svetlobo, dihajoč mili ta vzduh, Deliboru je bilo, kakor bi bil stopil pred nebeška vrata, in kliknil je veselja prevzet: „Ko bi mi bilo po smrti tako lahko in dobro, rad umiram koj.“

Na vrtu pod orehom je stala miza in klop poleg. Simkaje prinese Cvetina tekovite

juhe. Sela je očetu nasproti. Vsa vesela je gledala veselega očeta; in listje si je šepetalo: ta človeka sta srečna, in stari oreh je razprestiral svoje drvene roke, ter ja blagoslavljal. — „Rada bi ostala pri Vas“, deje Cvetina, „pa je še toliko postoriti. Pridem pa večkrat pogledat.“ ... Cvetina izgine z vrta. Delibor ustane, veseli se veličastvenega jutra, in prav čuti, kako uživa dobrote božje v naravi, katerih zatepeni vsakidanjiki ne čislajo. Hvalil je Boga s solzami v očeh, in povzdignjenih rok: „Hvalim te, za toliko ljubezen, ki mi jo izkazuješ, za ljubezen moje hčere, sè katero me osrečuješ.“

Cvetina je napravila očetu tudi slastno kosilo. Prišla je večkrat pogledat, a le za malo časa. Na večer gre vitez zopet v ječo, pa ta je bila vsa prelikana. Stene, popredi temnorujave in razkave, zdaj so bile pobeljene in svetle; tlak pometjen in opran; koprive in rušine pri oknu odstranjene; modro nebo je gledalo skozi prijazno; čista je slama v postelji, beli so prtovi, blazina prevlečena, pisana volnena preproga je topla odeja. Miza je pregrnjena, na nji posodica z dišečimi cveticami. — „O kako si dobra, Cvetina; temnico mi prestvarjaš v raj! Sama pa tega nisi napravila.“ ... Cvetina odgovarja: „Tukaje v gradu je stari vojak; mlad je zidaril. Prešli teden je pobojeval. Prosila sem vratarico, naj mu da kaj boljšega. Dobival je. Včasih mi je

pravil svoje doživljaje. Bil je v tisti vojski, v kateri je Krutigor bitev gubival, Vi pa naposled zmago dobili. O Vas govori zmeraj spoštljivo. Obležal bi bil na bojišču in jedinščine poginol, pravi, ko bi ga Vi ne bili vzprejeli. Včeraj sem ga prosila, naj mi pomore. Menila sem, da poreče: neutegnem, pa je prec obljubil.“

Nato prinese Cvetina večerjo. Jela so bila, kakor jih je oče rad imeval: jačmikova juha z grahom in s kosci svinjine predejana, dvoje pečenih jarebic s endivijo, pladenj kuhanih rakov, s perjem zelene potresenih, govedski jezik sè hrenom, steklenica dobrega vina in hleb ukusnega kruha. — „Ali, Cvetina moja, preljuba, kje pa vse to jemlješ?“ — „Dobivala sem tako-le: Ogljarica mi je podarila platno, Nežika mi je prinesla jarebice in rake, drugo sem kupila s prislužkom.“ — Svoje dni sem bil na mnogih pojedinah, pri vojvodinah, pri cesarskih, ali tako veličajne še nisem doživel. Tako sem pokrepljen in zadovoljen, ko . . . bolj ko cesar. Ni ga na svetu, da bi z njim menjal. Cvetina, tvoje srce odvaga vse zlato cesarjevo. Bog te bode blagoslovil, Cvetina.“

Silno srečna je bila Cvetina. Tako blagovoljna še ni bila nikoli. Čutila je, kako res je, kar se pravi: „Dajati je blaženiše ko jemati.“ Resnično, koliko blaženstva bi imeli

bogati in imoviti, ko bi „dajali!“ Cvetina vošči lahko noč, pa hiti po opravkih, poskrbet za vratarico in njijuna otroka. Dolgo ni mogel zaspati Delibor, premišljuječ, kako ima zlato dušo njegov otrok. . . . Cvetina je delala očetu vsaki dan drugo veselje. Zdaj jim je prinesla mleka po molži, zdaj jajec kuhanih v mehko, zdaj masline na trtinem peresu, pa tudi svoje prikuhe in juhe, kader je mogla brez spogledovanja, naj je bilo pečenke ali potice ali umadenega sadja.

Čez nekaj tjednov se vrne ječar na grad za par dnij. V tem pogleda po ječah. Ko odpre vrata k Deliboru, ves se začudi, in glava se mu giblje od leve na desno in spet nazaj, s tem kažoč, da ne odobruje predru-gačbe v ječi. — „Ko bi videl kaj takega vitez Krutigor, tisti hip bi mi odkazal sobico za omrežjem. Lopata vapna in pridna roka veliko storita“, govori si ječar. . . . Na hodniku pa narekuje Cvetini prav resno: „Cvetina! predaleč segaš. Ne grajam, da si vitezu dobra, ali tvoja dobrotà more biti moja nesreča. Glej, dekle, glej, da mu ne pomagaš uhajati! Ti me spraviš od službe in kruha, ti me pahneš v revščino, mene in ženo in otroka. Razjarjeni vitez bi me mogel kar prebosti, zakaj jemčim mu s svojo glavo, da so jetniki dobro zaprti. Zatoraj, ti dekle, ne delaj me nesrečnega in ne jemlji mi živ-

ljenja!“ Cvetina mu je morala slovesno obljubiti, da po nobeni ceni ne bode odpirala nikoli nikomur.

13. Cvetina dela po očetovih opominih.

Samopašnemu vitezu Krutigoru so se začenjali črni dnevi. Oblastno je napovedal sosednemu vitezu boj, ki se je Krutigoru končaval neugodno in sklenil sramotno. Zavezniki so ga zapustili. Vitez sam je bil ranjen. Pobrali so mu vso vojno potrebščino. Vzprejel ga je sorodnik vitez, pri njem je boleval in samoval in sirotčaril. Pošiljal je Krutigor na svoj grad, ko je bil še zdrav in čvrst in srečen, polne vozove nagrabljenega blaga in denarja, ali zdaj je potreboval od doma obojega. Soproga mu je pošiljala denarja in blaga. Ni ga mogla obiskati, ker ni bilo oboroženih hlapcev, ki bi jo čuvali potujočo. Še izmed zidov si ni upala, dobro znajoča, da so kmetje Krutigoru podložni le iz strahu. Ustajali so vitezevi sovražniki, ki so grabili po njegovih vaseh. Kar so vozili zvesti kmetje v grad, to so Krutigorovi neprijatelji potegnili pod svojo streho. V gradu je pomanjkovalo življenja. Vitezevi otroci so bolni ležali v osepnicah. Dan na dan je gospa preskrbevala in noči je prebdévala, in nazadnje se tudi njeno zdravje potrla.

Vse to je Cvetina seznela od besedične vratarske govorične. Po górenjih sobanah, kjer so prebivali vitezevi, tja gori ni zahajala Cvetina. Šla je le, kadar ji je bilo ukazano, in če ukaza ni mogla preslišati, in še tedaj je šla nerada. S težavo je hodila po stopnicah gori, z veseljem pa dolu. Kakor bi jo bilo kaj pičilo, tako ji je bilo, ko je srečala viteza, človeka, ki je storil toliko hudega njenemu očetu in mu neprenehoma delal krivico. Umikala se je tudi njegovi gospe in njenim otrokom.

Nekoč pripoveduje Cvetina očetu, kako se godi Krutigorovim. Nekaka zadovoljnost ji je pokrivala obraz, ko je pravila, kako zapuščeni so vitezevi. Naposled je celo dela: „Naj le poizkušajo, kaj je siročstvo. Napihujejo naj se zdaj. Gospa, tako lišpavo napravljena, otroci vsi razneženi, obiskovana od prijateljic, ta „milostiva“ zdaj samiči in vzdihuje in joka. Krutodušni vitez je storil drugim toliko hudega, zdaj pa sam hudo trpi.“

Plemeniti vitez Delibor pa de na take besede: „Tako ne govori blaga Cvetina. Veseliš se tuje nesreče? Ne tako ljubi otrok. Take misli kristjanu ne veljajo. Krutigor mi je naredil res veliko žalega, in sovražil me je brez uzroka. Ne veš, kako je delal Izveličar naš? Ali jim bomo hudo povračali s hudim? Kar nam je nahudil Krutigor, to

voščiš njegovi gospe? Gospa sama veliko trpi zavoljo njega! Gotovo ne opravičuje njegovega počenjanja. In še otrokom nisi bila dobra? Otroci so vsi nedolžni! Cvetina, rada me imaš, ali tudi naših neprijateljev zastran mene iz srca ne porivaj. Jaz ga tudi ne črtim. Ko bi ga videl v nevarnosti na vojski, priskočil bi mu takoj na pomoč. Ko bi bila ti gospa, ko bi gospa z otroci osiromašila, ko bi z otročiči prišla trkat na tvoja vrata, ali boš proč podila ubogo mater in sirote otročiče? da bodo zapuščeni konec jemali?“

„O, tega pa ne, ljubi oče“, odvrne Cvetina; „iz srca rada bi jim pomagala“.

„Ne vem, če bi jim. Če jim ne privoščiš ne prijaznega pogleda, ne dobre besede, nekaj tako majhinega, pa da jim boš potlej izkazovala kaj večega? Ogiblješ se jih, da jih ne vidiš, pa jih boš iskala, da bi jim dobro delala? ... Tega ti ne svetujem, da bi jim srce omečila, da bi omečeni izpoznali krivico, da bi krivico popravili: taka prijaznost nima cene, to bi bilo grdo hinjavstvo ... Prava prijaznost, ta cvetica nebeška, ta ne poganja iz grde korenine samopridnosti; čista prijaznost kipi iz dobrega srca. Pristna priljudnost je odsvit ljubezni božje, ki prebiva v človeškem srcu Bog sam je ljubezen. Bog izkazuje ljubezen vsem ljudem, tudi hudobnim. Bog želi, da bi se poboljšali tudi

napačni ljudje. Bog pravi, zopoveduje, da imamo ljubiti vsakega. Kdor goji črt v srcu, tisti ni sposoben za tja gori. Srce je ustvarjeno, da ljubi. To srce ljubi malovredne reči: čast, imetje, osebo . . . , kar ljubezen božjo duši. Da se ljubezen božja ne izrine iz srca, zato odstranjuje Bog malovredne reči. Bog nam je uzel svetlobo stanu iz najboljšega namena, poslal trpljenje iz najboljšega namena; božje namene pa prečimo in uničujemo, če sovraštvo kuhamo do bližnjega.“

Cvetina je verno poslušala očeta. Zelo je čutila, da ni pravo delala in govorila. Solzâ polnih očij je dela: „O, še veliko se pogreša na meni. Poboljila se bodem. Najpopredi bodem ljubila Boga, potlej pa ljudi, tudi Krutigora in gospo in otroke. Tudi bodem rada trpela“.

Cvetina se je tega držala. Vitezovi otroci so okrevali, in ko so igrali zdolaj na dvorišču pri vodnjaku, ni bežala od njih Cvetina, in prijazno se je z njimi pogovarjala. Cvetina je naročila Nežiki, naj pripelje seboj srno in prinese grlice. Cvetina je dala srno dečku, grlice pa deklicama. Izpoznala je, da so otroci prav ljubeznivi. Očitala si je, da je uhajala tako blagim otrokom. — „Sama sem si zapravljala veliko veselja“, tožila se je Cvetina. „To je bilo napačno; ta napaka je bila tudi moja kazen. Boljše je ljubiti ko sovražiti“.

14. Junaška Cvetina.

Dolgo je bilo; po deževju nastopi lepi jesenski dan. Sonce je sijalo toplo; prijazno je gledalo med grajske zidove. Grajci so bili odešli na polje, pripravljat pridelke. Pestunja je šla z otroci na dvorišče . . . Dvorišče to je bilo razsežno. Na sredi je stal vodinjak, zidan iz rezanega kamena, prav mična stavba. Vodinjak je bil od sile globok. Cele četrte ure si trebal, da si dobil iz njega vedro vode. Vsaki tujec je občudoval to napravo za vodo. Da bi se prepričali, kako je globočinski, metal so vanj kamiče ter poslušali, kdaj bo priletel v vodo. Dolgo je trpelo, preden se je slišal kamen. Včasih so deli svečo v vedro, pa jo izpuščali v globočino. Neznansko lepo je bilo videti, kako je lesketalo mokro kamenje, kakor bi bilo potroseno s samimi zvezdicami, in zdolaj se je luč kazala kakor rudečkasta zvezda v temni noči. V rezanih kamenih so bile udelane kljuge. Lestve so pritrjevali na kljuge, kader so zidarji hodili v vodinjak, da ga počistijo ali popravijo. Preden vodinjak ni bil prestrešen, pravili so starci, da si iz njega videl zvezde podnevu. Vodinjak je opasovala lepa tratica, obrobljena z jerebikami.

Dekletca sta trgale rudeče jagode z jerebik in nabirale na nit in devale okolu vratu. Mojmir je pobiral kamene, metal je v

vodo, poslušal, in ko je slišal padec, ploskal je z rokami in skakal z nogami. Naveličal se je bil že te zabave. Zdaj prileti tičica senica, sede na vedro, sede na dno, da bi si s kapljico ugasila žejico. — „Čakajte“, pravi Mojmir sestricama, „tičico bom pa jaz ujel“. Hitro pripleza na vodinjakov okraj, iztegajoč roko po vedru. Vedra ne doseže njegova ročica, zatoraj se čimdalje bolj nagiblje čez, da se prevaga in — — Mojmir pade s silnim krikom v grozno globočino. Dekletca sta jele upiti na vso moč in klicati pestunjo. Pestunja pa se je smodila po kuhinji in stikala po loncih. Ko sliši kričanje, prileti na dvorišče prestrašena. Kje je Mojmir? Sliši ga klicati, pa kje? iz vodinjaka. To varučko še bolj prestraši. V smrtnem strahu pogleda v vodinjak. Vidi, da je obvisel dečak za obleko na kljuki; da more ta hip pasti in utoniti. Moj Bog, kaj storiti? Stoji kakor okamela. Ne ve, kako pomagati. Gospa je boléna v postelji; ne more iz hiše. Drugi ljudje so na polju. Na upitje priteče Cvetina; pogleda in vidi nevarnost. Cvetina ne pomišlja. — „Hitro, hitro!“ sili Cvetina. „Pomagaj mi v vedro. Ko porečem: stoj! ne puščaj vedra niže. Ko porečem: kvišku! vleci vedro gori. Natanko poslušaj, kader pokličem. Ne boj se! Z božjo pomočjo rešiva dečka“. Cvetina pogleda v nebo. Zdaj stopi v vedro. Pestunja jo izpušča niže in niže. Strah iz-

preletava Cvetino, ko gleda v strašno globočino, ko jo oveva mokri in hladni zrak, ko ji sonce ugasuje, ko pada v vedno gostejšo temo. Zdaj pride do jokajočega Mojmira. Cvetina zavpije kvišku iz debele teme: stoj! in vedro obstoji. Cvetina izkuša dečaka prijeti in s kljuke sneti. To je težavno in nevarno. Z eno roko se mora držati Cvetina verige, in samo druga je prešibka. Ne gre, pa ne gre. Cvetino obide neizmerna bridkost; mrzli pot ji teče po čelu. Iz temne in strašne globočine vzdihuje k Bogu. Zagiblje vedro k Mojmiru. Cvetina prime Mojmira sè vsemi močmi telesa in duše, a Mojmir se je krepko oklene okolu vratu; drži jo krčevito, ker se še boji, da bi padel. Cvetina zakriči: Vleci! Varučka navija vedro... Bolena mati Mojmirova je tudi slišala kričanje na dvorišču. Ustane in stopi k oknu. Otroka ji povesta, da je pal Mojmir v vodinjak. Strela iz jasnega bi je ne bila mogla hujše zadeti. Prebledí, in sopet prebledí še hujše. Kolena se ji udajajo, tresejo se ji roke, ne more z mesta kakor prikovana, srce ji hoče raznesti.... Pestunja pravi, da se je Mojmir nateknol, da je šla Cvetina ponj. V materinih prsih zažari upanje. Gospa moli, moli iz dna svojega matrinega srca, moli za svojega edinega sina. Nepremično je zrla mati na vodinjak.... Zdaj se prikaže Cvetina, z otrokom na roki,

držeča se z drugo za verigo. Vedro je privito nad okrajec vodnjakov: Cvetina in Mojmir se zibljeta nad prepadom. Kaj, ko bi se utr-

gala škrtajoča stara veriga!? Pestunja drži s krivko vedro k sebi, z drugo pa sega po otroku. Deklina je preslaba, da bi mogla z

eno roko prijeti in držati otroka. Kakor si prizadeva, ne gre. Uboga mati, ki gleda ta grozni opravke! Ždelo se ji je, zdaj zdaj mora v globočino strmoglaviti vse troje.

Cvetina vidi, da tako ne pojde. Pestunja se je iztegala z obema rokama, a vselej toliko, da ni dosegla. Pa ko bi tudi, saj bi se z otrokom prevrgla. Ta način je še nevarniši. Gospa ne more več gledati. Črno se ji dela pred očmi. Obupno zakliče: ne tako, ne tako! ... Cvetina dene varučki: „Vedro potisni s krivko, da se bo gibalo“. Deklina stori, pa ne ve, čemu to. Cvetina pravi zdaj: „Kader se vedro k tebi prigiblje, takrat pa hitro in čvrsto primi otroka z obema rokama. Pa počakaj, da ti porečem. Vidiš, zdaj — zdaj“. Zdaj je varučka zlahkoma prijela otroka in ga postavila na tla. Dekla ponudi roko Cvetini, da bi ji vun pomagala. Cvetina pa reče: „Sun*í* raj*í* vedro tako, da se nagne k temu stebru“. Dekla sune, in ko se vedro priziblje k stebru, zagrab*í* Cvetina steber, stopi na okrajnik vodinjakov, ter skoči na zemljo. ... O kako vesela je bila, ko je čutila to božjo in sveto zemljo pod nogami, ko je pogledala v rumeno sonce, v modro nebo! Vsa hvaležna poklekne Cvetina, in hvali Boga, da je rešil njo in otroka.

Cvetina teče k očetu, pa mu pove, kaj se je dogodilo, in kaj je storila. Oče jo ob-

jame, in na Cvetino padajo očetove solze, solze presladkega veselja, kakoršne še niso prišle iz očetovskih očij. — „Cvetina, ti si zmagala; premagala si sebe, ko si dobro storila neprijatelju našemu. Tvoja zmaga je večja, kakor če bi najhrabriši vitez premagal najmočnejšega sovražnika. Rešila si vitežki življenje viteziču. Zato pa ne bodi ponosita. Bogu dajaj čast, ker on te je podpiral“.

19. Cvetina ravna plemenito.

Péstunja prinese Mojmira materi. Ta hip gospa ni čutila več bolezní. Strastno skoči k Mojmiru, objame ga, moči ga z veselimi solzami, in praša ga, če ga kje kaj boli. Nič ni bilo Mojmiru; le bled je bil še od preštanega strahu. . . . Gospa sede na postelj. V naročaj uzame otroka, pa mu govori: „O ti poredni in neporedni Mojmir, ti moj Nemir, ti Strašimir, koliko strahu si mi napravil! Kolikrat sem ti rekla, da ne hodi k vodnijaku, da ne plezaj na drevesa! Malo da nisi umrl. Bog sam te mi je sopet dal. Po angelu te je rešil. Kje pa je Cvetina? ta dobri otrok?“ . . . Dekla teče po njo. Cvetina je bila pri vratarici. — „Pojdi, Cvetina, milostiva gospa te kliče. Veseli se, darilo dobiš“, pravi péstunja. Te besede niso ugajale Cvetini. Ni bila vesela gori hoditi, saj ni marala plače. Premisli

se pa, češ, ko bi ne šla, ne bilo bi lepo, zamerila bi se. Cvetina gre z deklo.

Zarudelih lic stopi Cvetina v sobano. Mojmir je bil zaspal. Odprtih rok hiti blagorodna gospa k Cvetini. Ne misli na svoje vitežtvo, gospa prisrčno objame ubogo ogljarjevo dekle. — „O ljuba hči“, tako je dejala gospa Cvetini, „kako hvaležna sem ti! Kaj si storila! Koliko grozne žalosti si odvrnila od mene! Otrok moj, preljubljeni Mojmir, zdaj bi bil mrtev v vodi. Smrti si ga ti otela, in meni si ga ti darovala. Odselej bodeš kakor moj otrok, Cvetina, in jaz tebi mati. Ostani pri meni, Cvetina, za zmeraj!“ ... — „Ali tebe, ki si v službi péstunja in váručka, ki tako delaš, kar si dolžna, tebe ne morem obdržati v službi. Otrokov nisi imela puščati izpred očíj, to ni težavno, to je najlaži opravke, vsaki pestunji sveti opravke, toda ti tega storila nisi. Skoro si postala morivka. Še danes te izplačam, in jutri se nosi iz gradu“.

Dekla je jokala. Prosila je odpuščanja in milosti. Pokleknila je. Dejela je, da je sirota, da ne ve kam se obrniti, da se bo gotovo poboljšala, da bo izmed vseh najboljša. Gospa ji odgovarja: „To si mi že dostikrat obetjala, a nikoli nisi pri besedi ostala. Nate se ne morem več zanesti. Težko mi je, službo ti odpovedovati, ali svojih otrokov vendar ne morem puščati v vedni smrtni nevarnosti.“

Pojdi; v drugi službi pa se obnašaj pamet-
niše. Stara si dosti“.

Na to pa govori Cvetina: „Milostiva
gospa! Dovolite mi, da besedo izpregovorim
za deklo, a ne zamerjajte mi. — Kar pravite,
res je, péstunja se je zelo pregrešila. Lahko-
mišljena je bila prav zelo. S tem je Vas
hudo užalila, in silni strah Vam je prizadela,
ker bi bil Vaš sin skoro ponesrečil. Popredi
péstunja ni mislila na kaj takega strašnega,
ali ta doživljaj jo bode svaril, da vse žive
dni ne bode tako lahkomišljena Res se
je hudo pregrešila, a samo pregrešila? ali
si ni tudi resno prizadevala, napako in ne-
srečo popravljati? Ali ni pomagala, ali ni živ-
ljenje postavljala, da bi Vam rešila otroka?
Njeno verno pomoč je tudi poštovati! Poka-
zala je, da je dobra dušica. Ali jo bode
podili brezobzirno, brez usmiljenja, njo, siroto,
ki joka, ki se kesa, ki ne ve, kam? . . . Vi-
dite, milostiva gospa, prav zdaj je uslišal
Bog Vašo molitev, pa ne zavračajte isti hip
iskrenih prošnja ponesrečle dekcle! Bog Vam
je pokazal, kako da je usmiljen, pokažite tudi
Vi, da ste milostivna. Bog Vam je iz vodi-
njaka potegol otroka, tudi Vi se tej ubogi
in zapuščeni siroti ne odtegujte mater. Bog
jim odpušča, ki se kesajo, ki se popravljajo,
odпустite tudi Vi tej nesrečnežki. Bog Vam
daje lepo priložnost, da mu takoj pokažite

svojo hvaležnost, da takoj odpustite ožaloščeni dekli. . . . O kako sva se veselile, dekla pa jaz, ko sva rešile Mojmira, in Vi ste tudi jokali veselja. Vi ste danes najsrečniša, ali hočete biti danes tudi najtrdosrčniša? ter sirotno deklo storiti nesrečnico? Solze na Vašem obličju še niso usehnile, in Vi ste pripravljeni, dekli napravljati bridko bolečino? O, tega ne bote storili, plemenita gospa, milostivna vitezica! . . . Službe, akotudi ugodne in častne, ki mi jo ponujate, kar mene zadevlje, jaz ne vzprejemam. Bojim se, da bi grešila, ko bi ubogo deklino izrinola iz službe, ko bi htela srečna biti na drugih nesreči“.

Grajska gospa je začujena gledala ogljarjevega dekleta; takih mislij, takih besedij, takega ravnanja bi ne bila pričakovala od Cvetine. Zato reče gospa: „Ne vem, nad čim bi več strmela: ali nad tvojim junaškim srcem, ali nad tvojo plemenito dušo. Kdo bi se ustavljal takim prošnjam in priprošnjam? Dekla ne zgubi službe, a ti ostani pri meni, ti moraš biti pri meni, ti prečudna Cvetina, ti dragocena deklica. Zdaj ne vzmorem, da bi te s plačilom vredno nagradila, ker soprog je daleč, in sama sem kakor zaprta v tem gradu. Nadejam pa se, da pride skoro dan, ko se povrne soprog z bojišča, ko te bodem mogla prekrasno poplačati. Odreci pri vratarici, pa bodi meni hči in družica in prija-

teljica. Takoj te oblečem na novo; za kaj boljšega si ustvarjena, ne za službo in deklo“.

Da je bila gospa tako prijazna in ljubezniva, da je dekli tako blagosrčno odpustila, to je celo genilo Cvetino. Gospa je rasla Cvetini v čislih. Rada bi bila Cvetina ostala pri gospe. Ako ostane pri nji, ne bo mogla obiskavati očeta, vsaj ne tako lahko, in očetu bi stregle tuje roke. Da bi se Cvetina odkrila gospî, da je plemenita vitezica borograjska, to ni kazalo. Posvetovati se je tela z očetom. Cvetina odgovori: „Oprostite, milostiva, te ponudbe tudi ne morem vzprejeti. Izpoznavam, da ste dobri, in zahvaljam se Vam za dobroto. Po eni strani je dobro, da ne jemljemo hvale za to, kar smo storili z božjo pomočjo; po drugi strani sem pa s svojo službo tako zadovoljna, da ne želim ne druge ne boljše. Stan ne plémi in ne blaži človeka, plemi ga le to, kako izpolnjuje naloge svojega stanu, in kako prenaša njega težave. Ječarjeva dekla imam priložnost, da jetnikom dobrotnico storim. Srečna sem. Ne delajte me nesrečno s svojo dobroto“.

„Ti čudoviti otrok“, kliče gospa iznenađejana, „ne umevam te. Kar praviš, da si srečna v temni sobi vratarjevi, da bi bila nesrečna tu gori, pri meni, v krasnih sobanah, to je kaj izrednega, nenavadnega. Ali ti ne morem res storiti ničesar? Zahtevaj od mene,

kar hočeš, obetjam ti pri svoji časti in vitežičji besedi, da dobodeš, če je sploh mogoče“. „Pa bodi tako“, poprijema Cvetina, „držim Vas za besedo. Dajte mi, da premislim, kaj Vas poprosim. Pride trenutje, ko mi bote mogli nakloniti srečo veliko. V tem pa me blagovolite puščati v neznatni vratarni. Izpuščajte me, zdaj grem. Vrataričin otrok je boléhav, moram mu stati na strani, ker mene zahteva.“ Cvetina se gibko prikloni, prijazno pogleda gospo, pa odide.

16. Razve se, da je Cvetina plemica.

Krutigorova soproga, plemenita gospa Jaromila, je bila srca blagega in razuma jasnega. Zatoraj je vedela ceniti, kaj je storila Cvetina. Jaromila je bila Cvetini vsa naklonjena; želela ji je vse dobro, voščila ji je, da bi bila prav srečna. Cvetinino ravnanje se je zdelo gospî vendar nekam čudno, nekam skrivnostno. Premišljevala je tako: Cvetina je ubogo dekle, ogljarjeva hči; ali kako je to, da misli tako blago in plemenito, da govori tako izbrano, tako omikano? Kje se je učila tako obnašati se? Z mano govoriti, to je ni motilo prav nič; vsaka druga bi bila v ne malehni zadregi. Izuščevala je misli, kakor bi bila meni ravna, kakor bi bila plemkinja, kakor bi bila plemorodno vzgojena... Kaj

jo neki preči, da ne vóli biti pri meni, saj bi se ji godilo veliko bolje. Tu mora biti kaj posebnega. Pa ne da bi imela svoja pota! da bi se jih imela sramovati!? Ne verjamem. Opazovala jo pa bodem.

Jaromila naroči staremu čuvaju, naj gleda na Cvetino, kaj dela in kodi pohaja. Stari jo zasleduje z jastrebovim očesom, a najde le, kar je hvale vrednega. Nekega jutra prinese posluživi čuvaj gospe Jaromili novico, še prav gorko, da obiskuje Cvetina borograjskega viteza Delibora, in da ostaja pri njem cele ure ponoči. — „Zdi se mi“, nadaljuje stari čuvaj, „ta stvar je vredna, da se resno premisli. Ogljarica ta bi nas mogla spraviti v veliko nesrečo, ko bi pomagala vitezu pobegniti. Srčnosti ji ne manjka. Sicer pa še ne vem, kakošni so naklepi, ki jih delata. Napenjal sem ušesa, kar sem mogel, a ujeti sem mogel le nerazgovetno besedenje“..... Da čuvaj ni umeval, kaj sta se pogovarjala Cvetina pa Delibor, ni bilo krivo, kakor bi bila govorila pritajeno in tolikanj tiho, kriv je bil čuvaj sam, ker je bil starec hudo naglušen.

Plemenita gospa vitezica Jaromila se je čudila ne malehno. Po kaj zahaja Cvetina k Deliboru? Delibor je naš najhujši sovražnik, tako mi je zatrjeval soprog, kader sem ga prosila, naj lepo ravna z vitezem. Krutigor mi je povedal o tem človeku toliko hudega,

da nisem dvojila: vitez Delibor nam je najnevarniši sosed. Da se pa tuje to dekle toliko družī s tem našim najhujšim sovražnikom, to mi ni voščeče. Sama se bodem prepričala“.

Jaromila zapové čuvaju, naj ji takoj naznani, kader zaloti Cvetino v pogovoru z vitezem, a drugemu naj ne govori nikomur o tem. Gospa sama se je vela do Cvetine ljubeznivo kakor doselej, da bi ji ne vzbudila sumnje. . . . Nekaj dnij zatem gre seme-rekovska gospa dolu na grajski vrt z otroci. Tudi Cvetino je bila povabila seboj. Gospa je bila zelo prijazna Cvetini, in dala ji je nekaj lepih breskvi. . . . Ko je bilo sonce že vse svoje žarke nazaj potegnilo, priteče priletni čuvaj zasopljen. — „Prav zdaj, milostiva gospa, bivata skupaj, vitez in ogljarica. Zdaj morete sami slišati, kakošne zarote pleteta zoper Vas in zoper gospoda“.

Jaromila ogrne črni plašč, da bi je ne bilo prepoznati, pa hiti dolu k vratam. Gospa si je očitala, da ni lepo opravilo, da je kaj nizkega, če na uho vleče in poslušaje pri vratih stoji. Opravičevala pa se je, da ne kani nič hudega, da želi otročaju le dobro, in pa da mora tudi skrbeti, da domači ne pridejo v nesrečo. . . . Vrata so priprta. V ječi gori sveča. Razumela je vsako besedo, ki sta jo govorila Delibor in Cvetina. —

„Breskve so izvrstne“, hvali vitez Delibor. „Prav take so, kakor naše, kakor tiste pri zidu blizu stolpa. Bile so mi najljubša jed. Lepo jih je pogledati, tako so lepo rudečkaste, prijetno jih je poduhati, tako so prijetnega duha, ukusne so in sočne.“ — „Bog moj“, vzdihne Cvetina, „inako se mi stori, kader pogledam breskve. Kako rada sem Vam jih brala in nosila z našega vrta, v košarici, lepo s perjem obloženi. Zdaj je vse drugače. Te pa niso naše“. — „Bogu hvali“, ljuba hči. „da mi vzmoreš še takih. Deset, praviš, da jih je obrodilo drevo in gospa ti jih je dala čvetero? Ta je plemenita gospa, prav dobra ti je“. — „Zato pa zmeraj mislim, da bi ji povedala, od kodi sem. Znala bode molčati. Če kdo, ona je najpripravniša za Vas govoriti pri svojem soprogu Krutigoru, izprositi Vam oslobojenje“. — „Ne verjamem“, odmahuje Delibor. „Ti ne veš, kako do smrti me črti vitez Krutigor. Gospa utegne biti pač blaga in mila, kakor je nežno to breskvino meso, ali gospod je trpak in trd, kakor breskvina koščica“. — „Jaz pa mislim, če Krutigor izve, da sem mu iz očitne smrti rešila Mojmira, edinega sina, če ga lepo prosim, mislim, da Vas bo izpustil iz ječe, da ne bote v ječi umrli“. — „Prehitro verjameš kaj takega, Cvetina. Poznam ga. Sovraži me krvavo. Kar si mu storila, hvalil te bo, tudi nagradil te bo,

mene izpustiti pa se odločil ne bode. Njegovo sovraštvo je ukoreninjeno. Popredi izdereš hrast nego črt njegov“. — „Pa, ljubi oče, razpreja Cvetina, „ko bi ga preverili, da ga vendar ljubite, če tudi Vam je vse pobral, da ste mene učili njega ino vse njegove ljubiti, in jim dobro izkazovati, da bi jaz brez Vaših opominov ne bila tako prihitela, in mu sinu rešila, da gre Vam pri tem največ zasluženja, ali se mu ne bode otajalo srce, akoravno je trdo? ali bi ne bilo mogoče potolažiti ga?“ — „Mogoče bi bilo pač“, odgovarja Delibor zategnjeno, „pa je zelo neverjetno. Pa zdaj ni nič. Dokler pride, biti mi je v ječi. Ko bi me gospa tudi izpuščala, njenega dovoljenja ne bi se poslužil. Zato bi se utegnila hudo pokoriti. Celo ko bi mi dovoljevala slobodnemu pohajati po gradovju, hudosumni soprog bi si umišljeval sto in sto slabih rečij. Zatoraj, ljuba moja Cvetina, ničesar ne govori dobri gospî, da si mi hči. Raje še potrpi, kakor bi težave napravljaj blagi vitezini. Bog ima vse v roki“.

Jaromila je slišala dovolj. Hitela je nazaj v sobo. Vso noč ni mogla spati. Zdaj se je čudila, zdaj solzila: srce jo je bolelo. — „Na jo! vidiš, ta Cvetina, ki sem mislila, da je ogljarskega siromaka otročaj, ta ti je plemenitaška, blagorodna vitezičinja! Napravila se je uborno, stopila je v trdo službo, da bi

bila blizu očeta. Kar sem ji dala sadja, kar sem ji sicer podarila v jelih, to je utrgala sebi, to je prinašala očetu. Ker ima očeta tako rada, ni marala složnosti in ugodnosti, ni uzela, kar sem ji ponujala, rajše ostaja v sirotščini. Ta otrok, to dekle, kako ima blago srce! Kako srečna bi bila mati, ko bi ji še živela! In ta deklina ima očeta, ki ga ječarimo in taremo, in njegova hči je rešila življenje Mojmiru! Ta oče jo je učil tako lepo ravnati. Tudi on mora imeti blago srce.... O ne“, pravi dalje Jaromila jokaje, „tega dobrega in plemenitega moža moram osloboditi. Nazaj dobi svoj grad, svoje imetje, vse svoje. Dobri ta oče in dobra ta hči, obadva bodita tako srečna, kakor zaslužita. Ko bi mogla, takoj bi mu odpela verige, ino vse bi mu dala nazaj. Še nocoj bi šel, šel bi iz ječe, in jutri slovesno prihajal na svoj grad Borovec. Pa to je nemogoče. Gluhi in stari čuvaj tukaj-le, ta zmeraj trdi, da ženske nimajo govoriti v državnih in vojnih stvareh, ta bi se branil izvajati moje zapovedi, ta bi bil gluhi in slepi; ta bi Delibora ne puščal iz zaprtja, ne iz temnice, kaj še le iz gradu. Naš opravniki na Borovcu bi delali takoisto: Deliboru bi vrat ne odprli, še prav skrbno bi grad pred njim zaklenili. Moj soprog bi mi pa tudi nikoli ne odpustil, ko bi izvedel, da sem Borovec povračala pravemu gospodarju.

Pa, kjer ženske ne morejo zapovedovati ali same pomagati, tam zalegajo njih besede in prošnje. Ko se mi povrne soprog, prosila ga bom, jokala bom, dokler dosežem“..... Kako mi je ravnati z gospodično Cvetino? Ali ji porečem, da jo poznam? Razpor, ki se redi med mojim soprogom in njenim očetom, ino kateri razdor njo nič ne zadeva, ali naj ravnam z njo po stanu, ali jo oblačim po plemstvu, ali ji odkažem sobano v gradu, ali jo jemljem k svoji mizi? To bi bilo izpogledovanja in radovednosti po vsem gradu. Stari in trdoglavi čuvaj ne bi dopuščal nikakor, da bi Cvetina govorila z očetom, in drugi bi ga še izpodbadali. Nasprotno, čuvaj bi viteza stražil še huje, nikar da bi mu kaj polajšal. Na ta način ne storim nič dobrega, ne Cvetini ne očetu. Zatoraj ne izvedi živa duša v gradu, da je Cvetina hči Deliborova. Nji še ne povem, da jo poznam. To ne bi koristilo nikomur. V kolike zadrge bi se zadrgnila! Najbolje bo, če storim gospodični in njenemu očetu toliko dobrega, kolikor le morem, vse drugo pa odložim na ugodnejši čas“.

17. Cvetina prosi, da bi ji očeta izpustili.

Drugi dan pokliče gospa Cvetino. Jaromila je bila Cvetini še bolj milostiva. Reče ji: „Vem, da se ti smili dobri vitez, ki je pri nas zaprt, in da mu izkazuješ mnogo dobrega.

To mi je zelo prijetno, zato te hvalim. Ali, ljuba duša, premalo imaš sama; ničesar nimaš. Podpirala bom zanaprej tvojo dobrost iz svoje kuhinje in svoje kleti. Odslej bodeš jemała jesti in piti vitezu pri meni“.

Vsaki dan je dobivala Cvetina najjukusniše jedi in pijače za viteza pri gospî Jaromili. Čmerikavi čuvaj ni seznan o tem ničesar. Cvetino je imel pa vendar nekoliko na sumu, ali ta sum je gospa čuvaju prepodila s tem, da je hodila k vratarici, češ, obiskuje Cvetino, ki je toliko dobrega storila gospî. S tem obiskovanjem Jaromilininim je dobivala Cvetina pa tudi na čislih pri vratarici. Vratarica je ni več silila na težko delo. Kader ni bilo kaj silnega storiti, Cvetina je morala gori v Jaromiline sobane, pa tudi vrataričina otroka je smela privedi seboj, kar se vratarici ni malehno zdelo. Vratarica je bila ponosna, da ima deklo, ki si zna napraviti pot v gospino srce.

Jaromila je čakala, da se ji vrne soprog, vitez Krutigor, vsaki dan bolj nepotrpežljivo. Soprog ji je poročil, da je okreval, in da se v kratkem povrne. Da tega ni storil, sama bi se se bila napravila na pot. Naposled pride vitez Krutigor z vitezema in z vojaki, ki so bili šli z njim na vojsko. Vitezi in oboroženci so se nakitili s zelenjem. V bučanju trobent in rogov prihajajo skozi grajska vrata na Semerekovec. Krutigor razjezdi, pozdravi

gospo in otroke, prihitevše na dvorišče, ter stopa z odličnimi v dvorano. V dvorani nastane burno pozdravljanje in veselje. Krutigor se ni mogel nagledati svojega sinu, ki je tako vzrasel. Jaromila pripoveduje, kako je bil pal v vodinjak, in kako ga je rešila Cvetina. Pripovedovala je prav živo. Krutigora pretrese; po vsem životu ga preletavajo mravlje. — „Ti, dečko moj, ti bi bil skoro utonil? Kolika žalost bi bila trla očeta in mater! Kri mi zastaja, ko na to pomislim. Zanaprej bodi previdniši“. . . . Mati prinese še obleko, ki jo je dečak takrat nosil. Jaromila kaže soprogu, kje je obleka pretrgana, ko se je bil otrok ujel za krivko. Krutigor ogleduje šiv natanko. — „Resnično, zadnji čas je bil, da ste ga rešili. Še par šivov naj bi bilo pustilo, in strmoglavil bi bil na dno. Dekla še ne ve, koliko dobroto nama je izkazala. Lepo je to od nje. To je kaj hrabrega, nekaj junaškega. Kdo bi si mislil o tej deklini! Ali si jo že poplačala?“ — „Ne. To tebi prepuščam. Kar bi ji mogla dati, zdelo se mi je premajhino, kakor nič. Svoje življenje je postavila! Jaz sem medlela, ko sem jo videla v vedru, tako nad breznom. To se ne dá poplačati z nekterimi zlataki. Obljubila sem, ji da jo bodeš ti nagradil. Upam, da me ne bodeš osramotil“.

Krutigor, trdosrčni vitez, bil je ginjen, kakor še nikoli, kar je živ. Burni mož je

zahteval, naj mu takoj pokažejo dekleta. Pokličejo Cvetino. Skromno in olikano stopi Cvetina v dvorano. Vitez jo veselo pozdravi na ves glas, dajoč ji roko: „Dobro, dobro,

izvrstno, mlada junačica, rešiteljica mojega sina! Pa videl sem te že nekje. Videl, videl, kaj ne, tam pri vratih, na klopi. Sanjal bi ne

bil, da prebiva v tebi toliko junaštva. Dolžan sem ti, veliko sem ti dolžan. Brez tebe bi bil zdaj nesrečni oče jaz. Današnji veseli dan bi bil meni prežalostni dan. Zahtevaj, kar hočeš, imela bodeš“. Samosvestno in oblastno reče Krutigor: „Prisegam ti pri moji časti: dadem ti, če hočeš, eno svojih grajščin, Borovec ali Višnjjo ali Semerekovec.

Cvetina odgovori na to mirno in pohlevno: „Izrekli ste veliko besedo, gospod vitez. Ta dva viteza sta jo slišala. Prosila bi Vas milosti, in Vi bi je odreči ne smeli. Ne zahtevam pa milosti, pravice Vas prosim. Dajte mi očeta, in kar ste nam uzeli“.

„Kaj? kako?“ poprašuje Krutigor strmeč. „Jaz sem vas ograbil? Kdo si ti? Kdo je tvoj oče?“ — „Jaz sem Cvetina borograjska. Delibor mi je oče. Izpustite mi ga iz ječe in dajte nam naše“.

Viteza in odličnjaki in oboroženci, in kar jih je bilo v dvorani, vsi ostrmé. Krutigor stopi nazaj in stoji kakor steber. Globoko ga je genilo plemenito dejanje Cvetinino, a še globoče se je pokazalo sovraštvo do njenega očeta Delibora. Krutigor je obledeval kakor stena, bliskal je z očmi, in govoril je s seboj: „Grad bi ji dal, ko bi bila druga, a ne hči tega človeka“.... Vsi v dvorani se prestrašijo, ko opazijo, da se je vitez tako hitro

izpremenil, in molčé so se pogledovali, kaj bode iz teh črnih oblakov.

Krutigorova soproga pa reče mehko: „Nekaj dnij je še le, kar vem, da je Cvetina, to ubogo dekletce, Deliborova hči. Iz detečje ljubezni do očeta, da bi očeta obiskovala v ječi, da bi ga tolažila, da bi mu postregla, da bi mu kaj boljšega prinesla — zato se je oblekla po siromaški, zato je prišla v naš grad, zato je opravljala težko službo, kakoršna je celo dekletam s kmetov pretrda. Vse je prenašala potrpežljivo. Srce mi je trgalo, ko sem jo gledala z okna, kako nosi težke škafe vode, kako pometa dvorišče. Nisem ji razodela, kako vem, da je plemenita gospodična, da je hči plemenitaševa. Brez tvojega znanja si nisem upala kaj stalnega ukreniti. V bridkostih sem čakala, da se povrneš. Predragi moj soprog, prosim te, pokaži, da imaš tudi ti plemenito srce. Ko bi ne bila drugega storila Cvetina, kakor pokazala, kaj premore blago otrokovo srce za očeta, ko bi nama tudi sina ne bila rešila, že to je vredno, da se spraviš z očetom tako plemenite hčere“.

„Pri mojem meču“, pravi sosedni vitez Svitrog, kteremu pritrjuje tovariš Gorosvit, „kar je storila gospodična očetu, to je neizmerno več, kakor je ono za sina. Ko je reševala sina, to so bili hipi junaštva, ki ga

vzmorejo tudi manj plemenita srca v takih okoličnostih. Dolgo, težko trpljenje pa, katero je gospodična stanovitno nosila, to priča veliko dušo. Takega otročjega srca, polnega ljubezni, ne prekupiš z nobenim biserom. Krutigore, na tvojem mestu bi jaz mahoma vedel, kaj mi je storiti“.

„Veš kaj, Krutigore“, pristavlja Gorosvit, „ko bi Delibor gojil soper tebe sovražne misli, davno in lahko bi ti bil že mnogo škodil, da je hotel. Vidiš: ti si bil na bojišču, daleč od doma, tvoj sovražnik, kakor misliš, pa ti je bil v gradu, prav v gradu, in njegova hči je imela ključe, in ona mu je odpirala vrata. Izmed desetih bi jih bilo devet ušlo, in morda še grad zažgalo. Krutigore, ti pač nimaš, čemu bi jezo trosil na Delibora“.

Krutigor je stal kakor zanemeli. Težko je hodil po sapo, in mel si je čelo, kjer mu je vroče prihajalo. Zdelo se je, kakor bi si iz glave izbijal, kar je bil slišal od vitezev in soproge. Vsi so ga gledali, kaj poreče. In nič ni rekel vitez Krutigor. Neprijetna tihota je vladala po dvorani.

Nazadnje stopi h Krutigoru gospa, in globoko vzdihnivši mu reče ljubeznivo: „Poslušaj, ljubljeni moj Krutigore! Ti meniš, da ti je Delibor najhujši sovražnik. V tem se grozno motiš. Ko bi bil res taki, kakor ga ti sodiš, kako bi mogla zanj prositi, jaz tvoja

verna soproga? Celo svetovala bi ti, da ga skrbno straži. Pa on ni, kakor ga ti misliš . . . Sama sem se prepričala o tem. Nihče ni vedel, da je Cvetina hči Deliborova. Tvoji ljudje, katerim si grad izročil, so tako malo vedeli, kakor ti, nič. Brez mene bi nihče ne znal, tudi ne tvoj stari čuvaj, da je Cvetina hodila ponoči k ujetemu vitezu. Hotela sem doznati, kaj pomeni ta hoja. Ponižala sem se — to moram očitno izpoznati — da sem šla na vrata poslušat, kaj se menita. Grajava je tako počenjanje, a lotila sem se ga, ker sem bolj skrbela zate in za grad, nego sama zase. S svojimi ušesmi sem hotela slišati, kateri naklepi se kujejo zoper tebe. Ne oče ne hči nista slutila, da ju kdo ovaduje. Pa, kaj sem slišala? o kako sem bila osramotjena! Kako dobra sta človeka! Delibor ne čuti in ne ve nič sovražnega zoper tebe. Hčer je opominjal, naj nas ljubi, naj nam dobro dela. Brez takih opominov, ne vem, če bi se bila hči reševati podstopila. Deliboru se imaš zahvaljevati, da imaš sina, rešenega. Kako bi te on mogel sovražiti! oh, ljubi moj Krutigor, kako si tako zatrjen! Kaj moreš Cvetino puščati, da ne bi je uslišal? Kaj bi mogel biti toliko nehvaležen?“

Krutigor dene pretegnjeno in zamolklo: „Cvetina naj si uzame svoj Borovec, in kar se ga drži. Nič nimam zoper to. Delibor pa

ostane, kjer je“... Reče vitez, in gospe niti ne pogleda.

Gospa vitezica Jaromila pokliče sina in pravi mu objokana: „Ljubi moj otrok, prosi tudi ti očeta! Prosi jih, naj uslišijo Cvetino. Cvetina te je rešila smrti. Poklekni, Mojmir, pa vzdigni roke. Tudi jaz bom klečala s teboj, tudi jaz bom prosila s teboj. Kakor bom jaz govorila, tako pa ti govori za menoj:

(poklekneti:)

„Ljubi oče! Ne bodite trdi! Ne premišljajte tako dolgo! Izpustite očeta Cvetini! Cvetina je postavila zame svoje življenje. Cvetina je dobra. Ona me je rešila iz vodnjaka. Tudi Vi ji rešite očeta iz ječe. Otéla me je grozne smrti v vodi. Ne puščajte, da bi njen oče umiral v ječi. Vam me je ohranila. Tudi Vi nji povrnite očeta. Ne glejte v stran, preljubi oče! Poglejte me, svojega sina! Poslušajte me, svojega otroka! Ko bi ne bilo Cvetine, ne bilo bi tudi mene, ne videli bi me živega. Vzdigam roke, prosim Vas, usmilite se Cvetine!“

„Nehaj, dete!“ reče vitez Krutigor. Držal se je Krutigor trdo, da ne bi ga posilile solze, ki se ne spodobijo vitezu, kakor je menil. Cvetini pa dene: „Vaš oče je sloboden. Vračam Vam grad in vso okolico. Storil sem mu bil krivico. Mož, ki vzgoji tako hčer, taki človek ne more biti hudoben“.

„Hvala bodi večnemu Bogu!“ klikne gospa Jaromila v solzah, ter objame soproga. Cvetina je bila kakor v nebesih. Pričujoča viteza nista mogla skrivati solza. — „Vi ste plemeniti človek“, izpregovori vitez Svitorog. „Od te ure Vas cenim še več“. — „Naredili ste“, pristavlja vitez Gorosvit, „kakor se spodobi vrlemu vitezu. Pravičnemu biti, to je več ko hrabremu.“

Oboroženo spremstvo Krutogorovo je bilo vse zadovoljno z odlokom njegovim. Veselili so se rečene besede, in nekteri so ga na glas hvalili. „To je lepo“. „To je vrolo“. „To je plemenito“. „To je vitežki“. „To je pravo, ino právo je i Bogu drágo“. Tako se je glasilo po vrsti. Naposled zakličejo vsi: „Bog živi Krutigora z Jaromilo in sinom; Bog poživi Cvetino ino Delibora!“

18. Cvetina znani očetu, da je prost.

V Krutigoru so premagala in vladala blaža čustva. Postal je drugi človek. Da je zatrl strast sovraštva, da je poslušal glas pameti, to ga je navdajalo z veselo zadovoljnostjo. Mir se mu je uselil v prsa, popredi še tako zaprta. Obličje se mu je razvedrilo, in oči so se mu svetile veselja. Celo malehni rešenec Mojmir je opazil dobrodejno to izpremembro. Rekel je očetu: „Dragi moj oče, zdaj pa izgledate Vi tako prijazni kakor mati

in gospodična Cvetina. Zdaj Vas rad vidim in prav rad Vas imam“.

Cvetina pristopi k vitezu, pa se mu zahvaljuje, ker ji je izkazal toliko dobroto, nji in očetu. — „No, no, cenjena gospodična“, odvrča Krutigor, „ne vzvišujte stvari. Ne gre mi hvala. Ker je tako, ne morem drugače ravnati, koliki okrutnež bi bil. Dobro je, dobro. Pojdite z menoj, Cvetina. Stopiva k očetu v ječo. Krivično bi bilo, ko bi ga ječil le hip dalje. Vam se ima zahvaliti, da je sloboden. Vi mu to naznanite. Pa še zame kaj recite, da pozabi krivico“.

Jaromila migne soprogu, gre z njim k oknu ter govori z njim natihoma. Krutigor je parkrat zadovoljno pokimal. Jaromila dene Cvetini: „Stopite malehno z mano, blagorodna gospodična“. . . . Cvetina stopi z gospo v sobo, lepo opravljeno. V sobi je bila dragocena obleka in drugo srebrno in zlato okrasje. Jaromila je bila vse to pripravila za tisto trenutje, ko ji bode oče iz ječe. . . . Cvetina si omije in obriše rujavo ličilo. Jaromila ji uredi obilno lasovje in kite preplete s svilenimi in zlatimi trakovi. Obleče jo v belo. V taki opravi je bila Cvetina res zala. Jaromila se ji zadovoljno smehlja. Ne reče pa ji nič. Znala je, da ne gre hvaliti mladih ljudij za voljo telesne lepote, da ne postanejo ničemurni in napuhnjeni. Ako človek nima bolj-

šega od telesne lepote in telesnega nakitja, taki ostane pravi nesrečnež, ko ga mine to, in izgubi ono.

Jaromila spremlja Cvetino do ječnih vrat. Cvetina ji odpre, in noter stopivši pravi: „Hvala Bogu, ljubi oče, Vi ste oslobojeni!“ Cvetina se čudi... komu? očetu. zakaj? Oče so napravljeni za slovesnost, napravljeni vitežki, s zlato verižico okolu vratu, in ona viteza jim stojita na vsaki strani.

Jaromila je bila natihoma rekla svojemu soprogu, naj Delibora obleče po stanu, v tem pa bode ona Cvetino. Pri Deliboru naj bota viteza, ki naj ga nekam seznanita, da mu veselje nenadoma ne plane. Vendar mu ne povejta novice oslobojenja, da se Cvetini veselje ne zmoti.

Delibor objame svojo hčer prisrčno. — „Ljuba moja Cvetina! Premagala si vse. Kar bi orožje moglo ne bilo, dobrota tvoja je to storila, ti si premogla Krutigorovo srce. Ti, ti si Krutigora premenila iz sovražnika v prijatelja. Hvaliva Boga! Dolgemu trpljenju postavil je Bog srečni konec“.

Cvetina pove, kaj želi Krutigor, naj mu oče odpusti. — „I, saj vidiš, ljubi otrok, da mu odpuščam iz srca, in davno sem mu že odpustil“. Ta hip pride vitez Krutigor z rešenim sinom, in za njima stopa Jaromila. Krutigor in Delibor, desnici si podasta, ob-

jameta se prijateljski. Ves črt izginil je. Čutila sta blagodejnost sprave; in v takem čustvovanju si obljubita večno prijateljstvo.

Dan je pohajal v pripravah za velike gosti. Dvorana je vsa razsvetljena. Na prvih mestih sedèta Delibor in Cvetina, a poleg Krutigor in Jaromila. Vse je bilo drage volje. Krutigor že dolgo ni bil tako razdragan. Sam je dejal: „Take volje, kakor sem danes, nisem še bil, kar živim. Bedasto sovraštvo zoper tebe, cenjeni moj Delibore, to mi je grenilo vsako radost. O, kako blaženo je bivati, kjer domuje edinost, mir in sloga. Zdaj čutim: sovraštvo prihaja iz pekla, prijateljstvo iz nebes“.

Krutigor dade prinesti srebrne kupe, oznotraj pozlačene, ter jih veli natočiti z najboljšim vinom. Krutigor vzdigne kupo, ter jo izprazni na zdravje in srečo Deliborovo in Cvetine. Isto storita viteza. Vsaki je moral izreči zdravico, preden je pil. Največ oploškane so bile te zdravice:

Delibor je rekel: „Vsi slovenski možje naj živé v miru in edinosti, zavaljo malenkosti naj se ne prepirajo, zavaljo osebnosti naj ne netijo smrtnega sovraštva“.

Svitogor je nazdravil: „Vse slovenske žene bodo naj podobne gospî Jaromili, ino vse slovenske dekleta naj se vzgledujejo na Cvetini, potem Slovencem ne bo manjkalo značajnih mož“.

Gorosvit je voščil: „Vsi slovenski stariši naj vzgajajo svoje otroke, kakor Delibor in Dragomila svojo hčer Cvetino, in vsi slovenski otroci naj spoštujejo svoje roditelje kakor Cvetina svojega očeta, in ves slovenski narod bo kakor ena velika in srečna družina“.

Krutigor je dejal: „Ino vsaki stariši naj dožive na svojih otrocih toliko veselja in sreče in časti, kakor jo zdaj uživa velevrli vitez Delibor zastran svoje ljubodušne hčere Cvetine“.

19. Cvetina in oče nazaj dobivata svoje.

Drugo jutro na vse zgodaj pride Krutigor v sobo k Deliboru, in kliče mu naproti: „Delibore! Povzbudil sem vse ljudi. Hotel sem jezdit na Borovec. Predati sem ti hotel grad in Borovščino in kar je še tvojega. Pa žena je prišla, in ta je dejala, da v Borovščini ne bode vse v redu, ker hlapci, ki niso bili vedno pod nadzorom, niso najbolje gospodarili. Toraj bo treba marisikterih popravkov. To sem ji potrdil. Meni bi ne bilo prišlo na misel. Ostani zatoraj s Cvetino še nekaj časa pri meni, dragi Delibore. V teh zidovih si prebil dokaj otožnih dnij, pa dodajva še nekaj veselih“.

Delibor je bil zadovoljen s to ponudbo. Oba gresta v dvorano zajutrovat. Tu sta bila

že viteza in drugi odličnjaki. Sedejo za mizo. Po končanem kosilcu ustanejo oboroženci. Viteza se poslovita. Oboroženci se zbirajo na dvorišču. Trobec zatrobi v rog, in vse krdelo se pomika iz gradu.

Ko vsi odidejo, pravi Krutigor svojemu viteškemu prijatelju Deliboru: „Zdaj si moraš pa ogledati še moj grad. Po kosilu pojezdiva v lovišče. Zdaj si ogledi slike mojih prednikov, in potlej ti pokažem dragocene starine in druge zanimljive stvari“.

Delibor si je ogledoval stare viteze, vse v oklepih, in njih soproge v starinski noši. Pri vsakem je Krutigor postál; o vsakem je vedel kaj povedati. Nato razkazuje Krutigor svojo orožarno, kjer je bilo nagrmadenega orožja, svetlega, bridkega, krutega; oklepi za viteze in celo za konje. Po hodnikih je kazal jelenove glave z mnogovejnimi rogovi. V konjarnah si videl iskre, snažne, rejene konje. Klet je obókana, v nji leže mogočni sodovi, držeči močno vino. Naposled ogledata tudi vodinjak na dvorišču. S strahom gledata v grozno globočino. Delibor se je veselil svoje vrle hčere, Krutigor pa svojega otetega sina. Objameta se, oba očeta.

Jaromila pa je Cvetini razkazovala pohišje in domače blago: omare lepo belega platna, umetne vezine, shrambice dragocenih posod, veliko kuhinjo, ki je bila čista, da se

je kar lesketala. Nato ji je pokazala vse one reči, ki so bile prinešene z Borovca. — „To bote vse nazaj dobili do zadnjega“, pristavila je gospa Jaromila.

Cvetina je hotela obiskati še vratarja. Jaromila gre z njo. Na dvorišču se jima pridružita še Delibor in Krutigor. Vrtar je sedel v naslonjaču; s pota je bil prišel in počival. Ko sliši Krutigora, dvigne se, in odpre vrata. Cvetina stoji pred njim. — „Cvetina, o gospodična Cvetina! Kaj sem doživel! Kdo bi bil mislil, da je moja dekla borograjska gospodična! To je nezaslišano. Davi so se pogovarjali oboroženci, kako je s to rečjo, in potlej šele se mi je daniło v glavi, čemu ste bili toli prijazni z vitezem. No, Bog in pa moj gospod Vas bo nagradil za toliko dobroto. — Pa da ste videli, kako je moja žena odpirala oči, obračala jih na vse strani, kako je strmela in čudila se in roke lomila, in za glavo se prijemala. Prejkone se je spominjala grobih besedij, s kterimi je Vas pitala. Naj Vas le odpuščanja prosi zdaj.“

Vrtarjeva otroka sta stala v kotu. Cvetina stopi k njima, pa ju ljubko nagovori. Otroka se osokolita. Bredica reče: „Zdaj si pa napravljena prav lepo. Na tebi je vse lepo in novo. Še tvoj obraz je lepši.“ . . . Dečarec pravi: „O naj bo le tako napravljena, če le ostane dekla pri nas. Tako dobre ne dobimo

več“.... Krutigor in drugi so se smejali. Cvetina upraša otroka: „Kje so pa vajuna mati?“ ... Malehna Breda odgovarja: „Prav zdaj so rezali kruh v juho. Ko so slišali, da prihajado grajski, bežali so vunkaje, pri drugih vratih“.... Cvetina gre v sobo, pa pripelje vratarico. Te je bilo sram, ko je stala pred lepo napravljenim Deliborom in prekrasno Cvetino, pred strogim vitezem Krutigorom in plemenito gospo Jaromilo. Zdaj je rudéla, zdaj je bledéla. Nazadnje pravi vratarica: „Ne vem, kam bi se skrila, raje, kakor da stojim tu pred gospodo. Vsi bodo vedeli, kako sem gospodično oštevala, in kako lepe priimke sem ji davala. Ko bi bila vedela, odkodi je moja Cvetina, in da še tako povišana, jaz bi se bila drugače obnašala“.

Jaromila je dejala: „Dobra moja vratarica. Najmanjši človek je božjega rodu. Ta božanščina je največa plemenščina; z njo se ne more primerjati nobena druga čast. Prosjak, tudi najubožniši, če je sicer dober človek, največi siromak, more dobiti neizmerno slavo, proti kateri je vsa lepota sveta kakor nič. Po takem imamo, da tudi z najmanjšim človekom lepo ravnamo. Kesaje se in sramujete se, da ste bila groba do poprejšne dekle, ki stoji pred vami zdaj ko plemenita blagorodna Borograjka. Še več se bomo kesali, še več se bomo sramovali, ko bomo videli tamkaje v

božjem veličastvu ubožce, ki smo jih tukaje prezirali.“ ... Vratarica je vse potrjevala. S solzami je prosila odpuščanja Cvetino.

Cvetina pravi dalje vratarici: „Ljuba moja! Rada bi Vam bila včasih kaj rekla. Pa ni bilo umestno. Čakala sem ugodnišega trenutka. Ta je zdaj; zdaj izpregovorim besedico. Najpredi moram tu pred gospodo popričati, da imate na sebi mnogo dobrega. Pridna ste, in v gospodarstvu je vse v redu. Varčujete brez skoposti, miloščino delite brez zapravljivosti. Dobra ste, postrežna ste, prijazna ste, ljubeznjiva ste, pa samo — dokler se ne ujezite. Takrat je „grdo pri hiši“. Takrat odložite vse dobro s sebe. Takrat govorite in delate, kar ni vse skupaj nič. Vaša jeznaritost greni življenje Vam in drugim, ter slovite ko hudobna ženska. Govori se tudi, kar pa ni res, da imate premalo pameti, ker ne delate s pametjo, ampak z jezo. Ravnajte s pametjo! Pustite jezo; jeza je kos neumnosti in blaznosti. Potrpežljivost in krotkost, kristjanu je to dvoje dolžnost. Poboljšajte se v tem, in Boga prosite pomoči zjutraj in zvečer. Če takoj ne pojde, ne utrudite se, pojde počasu. Drevo ne pade na prvi mah. Od dekle pa, ki ima dobro voljo, ne zahtevajte, da bi prvi hip storila tako ročno, kar vi delate že veliko let. Pokažite ji večkrat, pa z lepo, ne z revskanjem. Odvadila se bo napak, Vas bo pa

rada imela. Kader se iznebite velike te, svoje napake, tedaj bodete prav vrla žena. Ko bi Vas ne čislala, še pol bi Vam tega ne bila povedala. Delajte kakor sem rekla, pa bode lepo pri hiši“.

„To so razumne in odkritosrčne besede“, potrjuje vitez Krutigor. „Vi ste pametna in podučena, prav izvrstna gospodična, Cvetina. Takisto so dejali že moj oče: Uma, uma, ne šuma hruma!“

Čez nekaj dnij vidimo majhin spreved pražnje oblečenih ljudij. Vozijo se in jašejo na Borovec. V družbi semerekovskih oborožencev opaziš viteza Delibora s Cvetino, viteza Krutigora s soprogo Jaromilo. Hitro se je bilo razneslo po vsi okolici, da sta se viteza poravnala, in da je spravo naravnala Cvetina. Iz vseh vasij in sel so grnili skupaj ljudje, veselih obrazov in radovednih očij, da bi videli Cvetino, rešiteljico iz vodinjaka in ječe.

Na Deliborovem zemljišču ni bilo toliko ljudij. Ko se odpro grajska vrata, evo, tu so ti zbrani vsi odlični vaščani. Na eni strani stoje dečaki, mladeniči, možje, na drugi se tišče deklice in dekleta in žene. Besednik moškim je ogljar in mlinar Davorin, a ženskam načelnica njegova žena Gera.

Davorin je bil poštena duša s krepko pestjo, ali besedij postavljati, in to pred tolikimi ljudmi, tega vendar ni znal. Šel je bil

k staremu grajskemu čuvaju, ker več glav več ve, da bi se pomenil, kako bi najlepše pozdravil gospoda viteza Borograjca. — „Le ne predolgo“, opozarjal je Davorin čuvaja, „ker za menoj bo govorila moja Gera, in te znado same razpletati besede.“ To je vedel, da rok ni smeti držati ne spredi ne zadi, ter da je nosloviti: visokoblagorodni gospod vitez Delibore. . . .

Zdaj stoji Davorin pred vitezem, pa jame: „Čudoviti potje božji, po katerih . . .“ Tu presahne vir besedij našemu Davorinu. In vendar je imel Davorin v glavi vse polno lepih mislij, vse živo krepkih stavkov, kratkih, jedrovitih, važnih, glavnih in postranskih, in vse polno najtopliših in najprisrčniših voščil! A brž se osrči, strese z glavo in dene: „Odpustite gospod vitez! Vesel sem, da Vas vidim. Od veselja sem pozabil, kar sem bil mislil govoriti. Zdaj nič več ne vem. Želim Vam pa vse dobro prav res“ . . . Davorin je menil: „no, bo pa moja žena bolje govorila“. Bo! Gera je še hitrejše pozabila naučene besede. Zamaknjena je bila v Cvetino, ki se ji je zdela kraljična. Ko neha Davorin, ko ima ona govoriti pozdrav v imenu žensk. Gera segne ročno po predpasniku, ter se zjoka tako milo, da jo hitro posnamejo vse ženske in še moški, otroci, mladi in stari, in ta ploha solza se ustavi še le pri možakih, ki vzdignejo mo-

gočni: „Živio!“ v kateri udari tudi ženski zbor, akoravno solznih očij. Na ogljarjevem in njegove žene poštenem licu pa si bral veselje, očevidno žareče, sončno veselje, kipeče iz dobrega srca, v klerem je prebivala najboljša volja zraven nedovoljnih močij. Saj sta bila vendar dobro opravila.

Delibor in Cvetina sta bila močno ginjena, ko sta šla med vrstama osrečenih ljudij. V gradu, v vitežki dvorani, na vzvišenem prostoru, stali so vitezi, plemenite gospe, s sinovi in hčerami, sredi med njimi pa Nežika, ona dobra ogljarjeva deklica, držeča nabaršunati blazini grajske ključe. Nežika deje Cvetini: „Plemenita gospodična! Očeta svojega niste samo rešili iz temnice, Vaša ljubezen mu je odprla tudi borograjska vrata. Uzemite ključe, podajte jih očetu“.

Cvetina prime blazino, pomoli očetu, oče pa uzame ključe, ter hvaležno pogleda v nebo. Spomnil se je Delibor one grozne noči, viharne in deževne, ko so ga tukaje vezali, zvezanega na kola posadili, posajenega na tuji grad peljali, pripeljanega v ječo porinili, Cvetina pa je za njim jokala. Tako lepi vzprejem mu je omislila Jaromila, soproga Krutigorova, kar ga je tim več veselilo. — „Preden se naselim v tem gradu“, govori vitez Delibor, „pojdimo v grajsko kapelo. Zvalilo se je name veliko hudega, ali Bog je

obrnol vse na dobro. Zahvalimo se mu.“ Vsi odobravajo te besede ter stopijo v kapelo.

V krasni dvorani je pripravljeno veliko obedo; ljudstvo se je gostilo na dvorišču. Delibor je okrajšal goščenje v dvorani, ker ga je vleklo na dvorišče k njegovim dobrim ljudem. Sredi svojih podložnih se je čutil kakor očeta med otroci. Najpredi poišče ogljarja in njegovo ženo, pa mu reče: „Davoline, moj stari in vrli služabnik, ti in tvoja soproga sta vzprejela mojo hčer, ko je bila sirota, in tako lepo sta zanjo skrbela. Odlej ne pojdeš iz gradu. Pri meni ostaneš. Konjušar boš moj. Ta služba ti bo prijala, ker si jahati vaje od mladih nog. Gera tvoja mi je pošiljala perila; zato bo v gradu ključarica. Nežika bodi Cvetini drugarica, kakor ji je bila v nesreči ljuba prijateljica. Verniške tovarišice Cvetina ne dobi“.

Delibor je šel okolu vseh gostov. Sè vsakim se je pomenkoval, povprašajoč ga, kako mu je, kako je doma. Pa tukaje niso bili vsi borograjski podložni. Jaromila ni mogla vseh povabiti, poklicala je bila le najstariše gospodarje z otroki in unuki. Drugim je obljubila, da jih bo povabil drugi pot Delibor. Med temi povabljeni na dvorišču jih je bilo mnogo, ki so bili miloščino ali pokojnino dobivala od gospoda borograjskega. Kar je bil pa grad prešel v druge roke, prenehali so

jim ti dotoki in dohodki. Delibor pa je vsakemu zagotovil, da bo dobival, kakor je bil popredi. Veselje zastran te novice je bilo splošno. Vsi so zatrjevali, da so zvesto udani svojemu gospodu. Krutigor pride dolu na dvorišče. Ko vidi toliko zadovoljnost in veselje med Deliborovimi podložni, dene: „Res je, dobrota je boljša od sile. Boljše je, da te ljubijo, kakor da se te bojé“. Delibor na to odvrne: „Gospod, ki se ga bojé hudobni, in ki ga ljubijo dobri, taki gospod, mislim, je najboljši“.

20. Kako je bilo dalje s Cvetino.

Obiskovala sta se Delibor in Krutigor, kakor tudi Cvetina in Jaromila. Krutigor je večkrat prašal svetu pri Deliboru, bodi zastran podložnih bodi zastran gospodarstva. Cvetina je čislala Jaromilo ko drugo mater, ter se je rada od nje učila. Nastalo je pri srčno prijateljstvo, ki jim je polepševalo življenje.

Nekaj časa pa Krutigor ni več zahajal na Borovec, in če je bil povabljen, povabilo je odklonil, včasih z malenkostnimi izgovori... Nekega dne pa prijaha Krutigor na Borovec nepričakovan. Delibora in Cvetino povabi, naj gresta takoj z njim. Videlo se mu je, da namerja nekaj posebnega, ali kaj bi bilo tako

neodloživega, tega ni bilo spraviti iz njega. Borograjca se napravita, pa gresta s Krutigorom na Semerekovec. Prševši na Semerekovec, stopajo po mračnih hodnikih, Cvetini dobro znanih, in Deliboru tudi. Cvetina reče: „Kaj bomo tukaj: Mrazi me groza, če pomislim na te zidove in na to temnico“. Delibor in Krutigor sta molčala nehote. Krutigor odpre ječo. Stopijo noter. Kako se čudijo! Od ječe ni sledu. To je kapelica, lepa, krasna, milovidna. Okna so visoka, stekla so cela, barvana, ki prepuščajo barvano svetlobo, da je v kapeli čarobno gledati. Obok in zid sta modra kakor vedro nebo, posejana s zlatimi zvezdicami. Altar leskeče v zlatu. Tlak je umetno pisan. Iz dalje se vidi, kakor bi sonce silo na tekoči potočič.

Delibor in Cvetina ne moreta prehvaliti okitja in umetalne oprave. — „Vedel sem“, reče Krutigor, „da Vam bode po volji, ko bote videli to izpremenbo. Hotel sem Vas začuditi. Zato nisem hotel obiskavati Vas. Kaj ne, kapela je lepa. Pa to je delo moje soproge Jaromile. Nji gre ta čast. Kako je začela? Prav razumno... Ko smo Vas bili takrat spremljali na Borovec in zopet se vračali na Semerekovec, prosila me je žena, da pojdiva pogledat ječo Vašo. Nisem moral hoditi v temnico, ki mi je budila spomine tako neprijetne. Ker je še prosila, stopim z njo v

ječo. Notri pravi: „Vidiš, mračno in puščobno ječo je premenila otroška ljubezen v prijazno stanovališče“. — Resnično je, potrjujem ji jaz, popredi je bilo tu grozno, a zdaj je ljubko kakor v kapeli. — Jaromila odvrne: „To je krasna misel, Krutigore. Tako sem tudi jaz že mislila natihoma. Jela sem tako misliti, ko sem videla in ogledovala kapelo boro-grajsko. Ta prostor se daje prav lahko prestvariti v kapelo. Nekaj bode pač storiti, da pokaževa, kako sva hvaležna, da nama se je bil rešil Mojmir. Kapela, da, ta bi bila najboljši spominik. In prav kapele nimamo še, kakor je sicer grad dobro oskrbljen sè vsemi poslopji. Doslej smo zmeraj dolu hodili, v Zatičino ali pa doli v trg, *) kar je bilo zelo težavno, in dostikrat celo nemogoče. Svoja kapela grajska je spominik, ki bode še potomkom najunim prinašal blagoslova“. Tako je umovala moja Jaromila. Rečem ji: Razumno govoriš. Tu nima ječati nihče več. Tu bomo hvalili Boga, da nama je po Cvetini rešil Mojmira, da je Cvetina naredila spravo med Deliborom in med menoj, da mi je vrnila srčni pokoj... Takoj je nastala ta kapela“.

Jaromila pristavi: „In jutri jo posveti naš prijatelj opat oče Nabor. Vse je dogo-

*) Do leta 1478. je bila Višnjagora trg, s pravico pečatiti. Stala je v dolini, vzhodno od Višenjskega mesta, z vikarijatom.

vorjeno. Na slovesnost prispeta viteza Svigtogor in Gorosvit, še nekteri drugi plemenitaši z otroci in soprogami. Najljubiša in najdragiša *) gosta pa sta nama vidva: Vi, blagi Delibor, pa Vi, preblaga Cvetina. Upamo, da se boste radi udeleževali svečanosti, kateri ste dali Vi razloga in povoda“.

Posvečevanje kapele v hišo božjo je bilo silno praznično. Povabljeni vitezi so bili vsi točno dospeli. Vitezi, po navadi tedajni opravljeni v svetlo železje, porazstopili so se po obeh straneh. Njihove soproge, oblečene v črno in temno z obilnim zlatim in srebrnim okrasjem, porazmestijo se po sredini. To družbo, prešinjeno spoštovanja do svetega opravila, vedenja spodobnega in resnega, to bogoljubno slovensko gospodo pogledati, spredaj videti klečočega rešenca Mojmira med sestricama, kako moli sklenjenih rok, to je bilo divno, silno lepo. Pred altar stopi častivredni oče Nabor z nekterimi duhovniki, vsi v prekrasnih cerkvenih opravah, ter govori tako:

„Preljubljeni v Gospodu! Dobri stariši so ljubili svojega sina, ki je bil rešen iz velike nevarnosti; dobra hči je ljubila svojega očeta, kteremu je tukaje veliko dobrega storila — obojna ta ljubezen je ta kraj groze izpremenila v kraj češčenja božjega. O tem

*) Tako slišal na Strmecu pri Klanjcu. — Pred.

bi mi bilo danes govoriti. . . . Pa dogodba vam je vsem znana, zatoraj samo nekaj starišem in otrokom. — Otroci so na svetu ljubeznive stvari, ob enem pa tudi sirotice. Poginoli bi, ko bi zanje ne skrbeli stariši. Stariši pa skrbé, ker imajo ljubezen, ta ljubezen pa je od Boga. Če gojé stariši to božjo ljubezen do otrok, ne bodo ljubili otrok samopridno in napačno, svojih otrok ne bodo kvarili in pogubljevali. Taki stariši so dobri, in dobre stariše imeti, to je velika sreča otrokom. Otroci! odkodi dobivate vse? Od starišev dobivate jesti in piti, obleko in hrano, poduk in svarilo. Stariši bde nad vami, kader ste zdravi, ne puščajo vas, kadar ste bolni. Oni mislijo namestu vas, delajo namestu vas, trpé namestu vas. Tako je Bog naredil; ta božja naredba je modra. Če hočete, da vas bo ljubi Bog rad imel, poslušajte stariše, ki več vedo, ki bolje vedo, ki vam le dobro hočejo. Hvaležni jim bodete za vse. Ljubite jih, kakor so oni vas ljubili, ko ste bili malehni. Tako Bog zapoveduje. Taka ljubezen do otrok in do bližnjega je znamenje, da smo vsi otroci božji. Otroci, ki se ne prepirajo, ki radi ubogajo, take otroke imajo vsi radi. Stariše pa, ki delajo, kakor Bog ukazuje, nje ima Bog rad ino vsi angeli v nebesih. Četudi se temu ali onemu včasih slabo godi, ne obupa, on misli: Bog me po-

izkuša, Bog mi je Oče, on mi hudega delati ne more, ker je sama ljubezen. — Oče nebeški! dodeli, da se bomo ljubili ko dobri otroci, vsi skupaj pa tebe čez vse, da bomo pomagali zapuščenim in ubogim sirotam, ker to je prava služba božja; potlej bo tudi služba božja v tej kapeli tebi prijetna. Amen“.

Po cerkvenem opraviu gredo vsi v dvorano. Toliko, da dobro posedejo, oglasijo se trobente na dvorišču. Krutigor posluša trobenje, ugibajoč, kaj bi pomenilo. Drugi vitezi skočijo k oknom. Na dvorišču vidijo četo vojakov, podobnih onim, ki nosijo imenitno povelje. Služabniki pritečejo notri in šepnejo: „deželni poglavar!“ Vitezi mu hité naproti, a deželni poglavar s svojim spremstvom je že pred vratmi. Poglavar korakne v dvorano. Bil je to visoki mož vznesene postave, plemenite izvunanjščine. Poglavar stopi k Deliboru, rokuje se z njim prav prijateljski, ter mu reče:

„Ljubi moj vitez Delibore! Sam prinašam novico, da smo sklenili slavni mir. Privel sem Vam tudi ljudi, ki ste nam jih poslali; izkazovali so se junake. Cesar se Vam zahvaljuje lepo za pomoč. Bil sem na Borovcu, a tam so mi dejali, da ste na Semerekovcu. Napotil sem se simkaje, ter sem prepričan, da moremo tudi Krutigora pozdravljati prisrčnega prijatelja. Jelite, Krutigore, da

je tako? Niste se nadejali, da Vas obiščem! Zagotavljam Vas, da je cesar prav zadovoljen, ker ste se poravnali z Deliborom. Veselim se, da vidim vrla viteza, kako prijateljski občujeta“.

Krutigor je bil tudi vesel in poln zadovoljnosti, ko je slišal, da je v milosti pri cesarju. — Poglavar opazi tudi očeta Nabora, pa mu reče: „Veseli me, da Vas tukaj vidim med nami svetovnimi, ki nam dajete poredkoma srečno priložnost imeti Vas v svoji sredi. Greste le, kader Vas kliče dolžnost, sicer se zadovoljujete med svojimi zidini. Dobivate nas mrtve, in teh*) nas je lepo število“. . . . „Res je, svetli gospod“, odgovarja o. Nabor, mrtvih sicer, ali preslavnih mož. Ni še dolgo, kar smo ugrobili Zeleno.**)

*) Neki čas je bilo toliko spominikov, da jim ni bilo prostora v cerkvi, in da so zidarjem rabili gradivo, postavljaljočim obzidje.

***) Viridis. † 1414, Milanska vojvodica, udova po Leopoldu III. Avstrijskem, palem pri Sempah, velika dobrotnica samostanu, na evangeljski strani velikega žrtvenika.

Te zidine so bile podobniše gradovi ko samostanski hiši, pa saj je moralo biti i branišče proti napadom turškim. Zdaj je notri: okrajni sod, davkarski urad, ljudska šola, župna hiša, pošta, orožniki, zapori, uradniška stanovanja in še je $\frac{1}{2}$ praznega. Cerkev, nekdej romanska basilika, 60 m dolga, 26 m široka, 13 m visoka, s stolpom 18 m nad zidom visokim, a 32 m od

Poglavar se obrne k soprogi Krutogorovi, ter dene: „Zanašam se na Vašo plemenitost, gospa Jaromila, ter se sam povabljam sim na obedo, ter Vas pozdravljam pogostiteljico v svojem in drugih imenu. — Vi gospodična Cvetina, za Vas imam posebna naročila, ki jih izveste pozneje. — Ostale gospode nečem več zadrževati. Dajoč lepi vzgled, sedam k mizi. Dolga ježa pravi mi, da sem zalogaja potreben. Bodemo obedovali prijateljski, brez tankih ozirov. Jaromilo in Cvetino prosim na mojo stran. Visokočastni opat bode sedel meni nasproti med vitezema sprave. Spravo delati, to Vam je bil od nekdanj najprijetniši opravek, in po takem pravi sedež. Tako smo skupaj, ktere nas dogodba tiče. Drugi gospodje naj izvolijo posesti po svojih mestih“.

Deželni poglavar sede na prvo mesto. Prineso mu dragoceno pogrnilo in zlato kupo.

tal, dobila je v 15. stoletju gotske prizidave, sedanja oblika je barok. Božji hram je preteman, ter nalikuje skladišču, to po notranjščini, to po izvananjščini. Uhod v samostan je bil nekoč utrjen, previden s visečim mostom. V zidovih je še četvero strelin. Stene so bile poslikane, zdaj so pobeljene. Krasna obednica je drvarnica, lepe dvorane so shranbe, zbornica je žitnica, meter debela kapela kravinjak. Podzemeljski hodnik je držal v gozd. Preteklo je 648 let, kar je stal samostan, ko je bil vzdignjen l. 1748 na povelje cesarja Jožefa II t. j. ko je država usvojila poslopja in zemljišča.

Po prvih nazdravih reče deželni poglavar: „V tabor smo izvedeli razdor med vitezema Deliborom in Krutigorom, in tudi to, kaj sta storile Jaromila in Cvetina. Dogajaj pa je toliko važen, da bi rad vedel še natankiše“. — Poglavar je izpraševal zdaj po tej, zdaj po oni okolnosti. Jaromila in Cvetina sta mu pojasnjevale, kar je želel. Poglavar je večkrat miloval Delibora, čudil se Cvetini in hvalil jo. Pohvalno je omenjal tudi Jaromile, ter se radoval, da je Krutigor popravil svoje ravnanje. Delibor in Cvetina sta hotela marisikaj zamolčati, obziraje se na viteza Krutigora. Toda vitez Krutigor ni trpel preskakovanja, ter je sam odkritosrčno povedal, kako je bilo in naposled je dejal: „Pregrešil sem se, to vem. Grešno je grešno, kaj bi napako skrival ali pokrival, ki ostaja storjena. Bolj je častito, če pregrešek pripoznaš, pa ga popraviš, če moreš. Tako sem storil, in tako stori vsaki. Samo po tem potu prihaja v srce mir in veselje“.

Poglavar pogleduje zadovoljno po osebah. Kazaje na Cvetino pravi: „Vele vredni gospodični tu se imamo zahvaljevati, da smo lepo prijateljski okolu mize. Brez njenega posredovanja bi se zdaj borili v krvavem boju. Umeva se, da bi Delibora ne bili puščali. V cesarskem taboru smo bili sklenili, da premagavši sovražnika, udarimo na Semerekovec sè vso

močjo. Krutigor bi nam bil zadajal krvavega in krutega bitja, veliko bi jih bilo obležalo, preden bi bil grad predobljen. Ta gospodična pa je odvrnila toliko hudega“.

Cvetina je zarudela. Rudečice žareča je dejala: „Milostivi gospod! Toliko časti naklanjate meni, obsipate me s toliko hvalo. Bog je stvar tako vodil in izvel. Siničica, ki je priletela na vedro, ima toliko deleža pri spravi med mojim očetom in vitezem Krutigorom, kakor jaz“.

Oče Nabor pripomni: „Kar je zdaj rekla preblaga gospodična Cvetina, to je bila zlata beseda. Veliko je rečij v našem življenju, zelo majhnih, ki imajo pa za druge velike in važne nasledke. Kdo misli na to, kaj je važnega na tem, če dežuje ali če sonce sije. Ko bi bilo takrat deževalo, Mojmira bi ne bilo na blatno dvorišče, ne bil bi pal, Cvetina bi ne bila pokazala svojega vrlo plemenitega srca, ne bila bi omečila Krutigora, in vojska bi se bila začela, in veliko mož bi bilo palo in mnogo udov in sirot bi jokalo po očetih. Gobe so tako nezatna jed, Cvetino pa so vodile v grad, dobile so ji službo, in dajale priložnost rešiti očeta. Glasbenik ima tisočero glasov, blagoglasnih in neskladnih, in vendar je porazredi tako, da dajo milodejno celoto. Takisto dela vsemogočni in modri Bog, ki prijetne in neljube doživlja je stika v dobri

in srečni sklad. Ko bi dogodke svojega življenja vestneje preudarjali, kolikrat bi našli, da jih je snovala očetovska roka božja!“

Vsi pritrdijo Naborovim besedam. Deželni poglavar vzdigne zlato čašo, ter reče slovesno: „Na zdravje cesarjevo!“ Spoštljivo se vzdignejo s sedežev vsi, opat in vitezi in plemiči in gospe in gospodične, in zakličejo soglasno: „Na zdravje!“ in pijejo na cesarjevo zdravje. Poglavar postavi kupo na mizo, obrne se k Cvetini, in govori tako:

„V tem svečanem trenutku iznebivam se naročila cesarjevega na Vas, Cvetina. Z velikim zadovoljstvom je cesar slišal in poslušal o Vas in o Vašem očetu, kar je zabranilo krvavi domači boj. Sklenil je v svoji modrosti, kar takoj izveste.“

Poglavar migne vitezu. Vitez prinese pismo, veliko, ozališano, pisano na kožo, prepletено s konopci, na katerih je visel mogočni cesarski pečat v zaponki od slonovine. Pismo dade poglavar Cvetini z besedami:

„Velecenjena moja gospodična! Ker oče Vaš nima sinu, pripal bi Borovec cesarju in državi. Ker ste pa Vi cesarju in državi več storili, kakor bi moglo 10 sinov, zatoraj Vam cesar podeljuje to imetje, kakor stoji v pismu. Izmed vitezev slovenskih si ga izvolite po svojem srcu. Tisti nima druge dolžnosti,

kakor da se piše Borovski.*) To ime naj se ohrani v poznih rodovih“.

Delibor je bil globoko ginjen te izredne cesarske milosti. Cvetina pa ni vzmogla besedij, da bi se bila dostojno zahvalila. Veliko vitezev je želelo Cvetinino roko. Izbrala si je najboljšega, sinu poglavarjevega, sè katerim je živela v najlepši edinosti. Pa to se je zgodilo še le čez nekaj let.

Po končanem obedu izrazi poglavar željo, da bi rad pogledal vodinjak in kapelo. Jaromila naredi, da postavijo sveč po robu vedra, ki naj svetijo v globočino. — Poglavar ino vsa družba se napoti k vodinjaku. Ko gledajo, kako se ponižuje svetli venec in gubi v globočini, pravi poglavar: „Zares, velvredna gospodična, čudim se, kje ste uzeli toliko junaštva, da ste si upali v grozno temo. Dokler bo stal Borovec, govorilo se bode o Vašem junaškem dejanju. Ta vodinjak Vam je taki spominik, kakor ga nimajo največi junaki“.

„Ne tako, previsokorodni poglavare“, izpregovori Cvetina, „vodinjak je spominik vsemogočnosti božje. Ko gledam tja dolu, zdaj še le vidim, da tega junaštva ni bilo v meni. Bog mi ga je udihnol, on je rešil dečaka. Njemu se zahvaljujmo“.

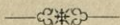
*) Neki teh potomkov je zaslul v novejši dobi v rodozatornem duhu. (>Cvetje< 1885.)

Poglavar stopa na to v kapelo. Priševši vanjo, poklekne pred altar, ter pomoli. Nazadnje reče: „Ker je Cvetinina ljubezen rešila očeta, ugajal bi zgoraj nadpis: Spomin otročje ljubezni“.

Cvetina odgovarja skromno: O ne, presvetli poglavare! Toliko časti bi bilo preveč za človeka. Kaj takega se spodobi Vsevišnjemu“.

Opat Nabor je hvalil Cvetinino skromnost. Rekel je med drugim: „Ker gospodična ne želi napisa, pa naj se napravi ta napis: Spoštuj očeta in mater, da boš dolgo živel in da ti bo dobro na zemlji. Zgodilo se je tako. Božje te besede so se uresničevale na Cvetini v največi meri. Cvetina je bila siromakom velika dobrotnica, večja od matere. V njeno pomoč in obrambo je ljudstvo pribegalo od vseh krajev. Njena zlata roka je celila rane vsake bede tako uspešno, kakor cvetica *mlakarica**) gadji pik.

*) Človekoljubni župnik v Zagorju, pozneje kanonik v Novem mestu, Anton Mlakar, je ozdravil več ko 300 pičencev s to cvetko (*inula helenium*), rastočo okolu Lipice na Krasu (*astra montana*), pred 40 letmi.

KAZALO.

	Stran
1. Cvetino vzgaja dobra mati	6
2. Cvetina zgubi mater	17
3. Cvetina oskrbljuje očeta	19
4. Cvetino odločujejo od očeta	27
5. Cvetina hodi k ogljarju	31
6. Cvetina biva v ogljarjevi hiši	37
7. Cvetina ogljarjevo deklo	41
8. Cvetina išče službe v gradu	46
9. Cvetina v službi	50
10. Cvetina prihaja k očetu	58
11. Cvetina se razodeva očetu	63
12. Cvetina polajšuje očetovo revo	66
13. Cvetina dela po očetovih opominih	73
14. Junaška Cvetina	77
15. Cvetina ravna plemenito	82
16. Razve se, da je Cvetina plemica	87
17. Cvetina prosi, da bi ji očeta izpustili	93
18. Cvetina znani očetu, da je prost	102
19. Cvetina in oče nazaj dobivata svoje	106
20. Kako je bilo dalje s Cvetino	115

